

УДК

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного факультету,

кандидат філософ. наук, доцент

Савицька І.М.

«__» _____ 2022 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри соціальної роботи та
реабілітації,

доктор педагогічних наук, доцент

Сопівник І.В.

«__» _____ 2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

«Формування соціальної відповідальності студентської молоді

у процесі волонтерської діяльності»

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітня програма «Соціальна робота»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Гарант освітньої програми: доктор пед. наук, професор Тарасенко Р. О.

Керівник магістерської роботи

к. пед. наук, старший викладач

Виконала

(підпис)

(підпис)

Альтанова А.Б.

Сухан (Сальнік) Е.В.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної роботи

та реабілітації

доктор педагогічних наук, доцент

Сотвирик І.В.

2022 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Сухан Ельвірі Вікторівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

(код і назва)

Освітня програма «Соціальна робота»

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Формування соціальної відповідальності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від 13 грудня 2021 р. № 2091 Є

Термін подання завершеної роботи на кафедру «28» жовтня 2022 р.

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: державні документи, посібники, словники, довідники, методика, наукова література, публікації щодо теми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Здійснити огляд наукової літератури за досліджуваною темою;
2. Дати визначення понять «соціальна відповідальність», «волонтерська діяльність» та проаналізувати вплив соціальних чинників на формування активності до волонтерської діяльності;
3. Проаналізувати прояви соціальної відповідальності у представників різних соціальних та вікових груп населення;
4. Дослідити специфіку формування соціальної відповідальності у студентів НУБіП України під час проходження ними волонтерської практики та за умов їхньої участі у волонтерській роботі.

Дата видачі завдання 28 вересня 2021 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

(підпис)

Альтанова А.Б.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання

(підпис)

Сухан Е.В.

(прізвище та ініціали студента)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему «Формування соціальної відповідальності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності» складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Робота містить 75 сторінок основного тексту, у списку використаної літератури наведено 34 літературних джерела. У роботі подано 2 таблиці та 12 рисунків, 2 додатки.

У вступі до магістерської роботи визначені актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, теоретична цінність, практичне значення дослідження.

Основна частина магістерської роботи складається з трьох розділів.

У I розділі «Теоретичні основи формування соціальної відповідальності у процесі волонтерської діяльності» здійснено аналіз понять «соціальна відповідальність», «волонтерство»; розкрито сутність мотивування молоді до волонтерської діяльності та проаналізовано зв'язок волонтерства та соціальної роботи.

У II розділі «Волонтерська діяльність як основа формування соціальної відповідальності студентської молоді» з'ясовано специфіку формування соціальної відповідальності у студентів за умов волонтерської роботи; досліджено вплив соціальних чинників на формування активності у волонтерській діяльності. У ході написання другого розділу ми дослідили види, форми та класифікацію волонтерської діяльності та волонтерів у цілому, а також встановили складові волонтерської поведінки, більшою мірою мотиваційну складову, охарактеризували сучасний стан волонтерської діяльності в умовах збройного конфлікту.

У III розділі «Оцінка формування соціальної відповідальності у студентів у волонтерській діяльності» здійснено дослідження рівня соціальної відповідальності студентів НУБІП України; проведено два опитування, в якому взяло участь 30 студентів 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота». Також було проведено тренінг по завершенню волонтерської практики для закріплення

результатів. Після завершення дослідження, було оброблено усі відповіді з анкет та зроблено висновки, показники значно покращились після проходження практики та тренінгу.

Майже вся опитана нами молодь у більшості заявила про своє позитивне ставлення до волонтерства. 33% респондентів мають особистий досвід волонтерства, 57% з них активно займаються цією діяльністю вже зараз. Головним фактором для волонтерства є допомога людям проте, такий фактор як спілкування з людьми у попередньому опитуванні становив 0% порівняно, а зараз 12 % та професійне зростання, що пояснює важливість цієї практики як фактора, що формує професійні навички соціального працівника.

У висновках узагальнено результати дослідження щодо формування соціальної відповідальності у студентів у процесі волонтерської діяльності, зокрема: конкретизовано теоретичний зміст основних понять дослідження та особливості впливу соціальних чинників на мотивацію молоді до волонтерства; подані основні результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Ключові слова: волонтерська діяльність, соціальна відповідальність; студент; соціальна робота; добровольчість; благодійність; громадська робота.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	3
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1.	10
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Поняття про соціальну відповідальність та її прояви у представників різних соціальних та вікових груп населення	10
1.2. Волонтерська діяльність як елемент соціальної роботи	16
1.3. Теоретичні основи мотивування населення до волонтерської діяльності	22
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ 2.	27
ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	27
2.1. Специфіка формування соціальної відповідальності у студентів за умов волонтерської роботи	28
2.2. Вплив соціальних чинників на формування активності до волонтерської діяльності	35
Висновки до другого розділу	41
РОЗДІЛ 3.	43
ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	43
3.1. Програма формування соціальної відповідальності у студентів НУБІП України в процесі організації волонтерської практики	43
3.2. Програма емпіричного дослідження	50
3.3. Обробка та інтерпретація отриманих результатів	55
Висновки до третього розділу	64
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність. Студентство як соціальна група характеризується особливими умовами життя, праці та побуту, суспільною поведінкою та психологією. Для студентів надбання знань та підготовка себе як фахівців та професіоналів є основним заняттям. Позанавчальна, громадська робота, що виконується у закладах вищої освіти, створює оптимальні умови для формування лідерських якостей молодого людини. У цьому випадку лідерство означає соціальну активність, або активну життєву позицію молодого фахівця, у якій особливо зацікавлені роботодавці. Вона є певним гарантом нових ідей, неординарних підходів, сміливих управлінських рішень та сприяє розвитку будь-якого бізнесу.

В даний час волонтерська діяльність – один з найпоширеніших видів суспільної активності населення, яка спирається у своєму розвитку не лише на світовий досвід, а й на вітчизняні традиції добровольчості та благодійності. При цьому вирішуються завдання надання комплексної допомоги та підтримки нужденним людям, насамперед, у зміні базових цінностей та орієнтирів, що допомагають становленню та самовдосконаленню особистості, що дозволяють людині вести здорове, продуктивне та насичене життя.

Одним із найважливіших напрямів сучасної молодіжної політики є створення умов для вдосконалення волонтерського руху та підготовки загонів добровольців, які здійснюють безкорисливу допомогу тим, хто її потребує. Сьогодні волонтерська діяльність підтримується на всіх рівнях влади та є невід'ємною частиною виховання молоді та реалізації її суспільної активності. У сучасній соціальній ситуації поняття «волонтер» стало загальноприйнятим як у побутовій практиці, так і на офіційному рівні – в урядових документах та розпорядчих актах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останній період з'являється досить багато наукових досліджень, пов'язаних із питаннями волонтерства. Питання, пов'язані з волонтерською діяльністю, громадською активністю

людей, у своїх дослідженнях висвітлюють як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розроблення його теоретичних та методологічних засад здійснено українськими науковцями (О.Безпалько, І. Грига, Н. Заверико, І. Зверева, В. Кратінова, Г. Лактіонова, Т. Лях, В. Назарук, В. Петрович, І. Пінчук, Ю. Поліщук, М. Тименко, С. Толстоухова), російськими (І. Айнутдінова, О. Акімова, Л. Вандишева, Я. Лялюшин, В. Митрофаненко, О. Митрохіна, О. Мороз, Г. Оленіна, В. Пестрикова, Н. Тарасова) й зарубіжними дослідниками (Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б.Левайн, Р. Лінч, С. Маккарлі, Є. Матерна, М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд), які визначили сутність, ознаки, напрями та принципи волонтерської роботи за будь-яких умов.

Значний внесок у розробку теорії волонтерства зроблено сучасними вченими. Окремі аспекти волонтерства розкрито у працях вітчизняних науковців. Так, у працях З. Бондаренко, І. Зверевої, Т. Лях, О. Песоцької, С. Харченка обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю. У працях О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, Н. Зимівець, А. Капської, А. Конончук, В. Петровича розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності. Як складову частину соціально-педагогічної діяльності молодіжних організацій обґрунтовано волонтерство у дослідженнях Ю. Поліщука [6, с. 125].

Об'єкт дослідження – процес формування громадянської активності та соціальної відповідальності молоді.

Предмет дослідження – формування соціальної відповідальності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності.

Метою дослідження є визначення соціально-культурних та педагогічних умов формування соціальної відповідальності студентської молоді у процесі.

Для досягнення поставленої мети було визначено **завдання дослідження**:

1. Здійєнити огляд наукової літератури за досліджуваною темою;

2. Дати визначення понять «соціальна відповідальність», «волонтерська діяльність» та проаналізувати вплив соціальних чинників на формування активності до волонтерської діяльності;

3. Проаналізувати прояви соціальної відповідальності у представників різних соціальних та вікових груп населення;

4. Дослідити специфіку формування соціальної відповідальності у студентів НУБіП України під час проходження ними волонтерської практики та за умов їхньої участі у волонтерській роботі.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано комплекс взаємодоповнюючих загальних і спеціальних методів дослідження, що включають такі **методи**: *аналітичний* – роз'яснення сутності науково-статистичних джерел, класифікація та систематизація наукових даних; *синтез* теоретичних та емпіричних даних – з метою виявлення сучасного стану, проблем і тенденцій волонтерства; *системний та структурно-функціональний аналіз* – для комплексного вивчення поняття формування соціальної відповідальності, визначення функціональної складової волонтерства; *узагальнення* – для здійснення послідовних дій по зведенню даних в єдине ціле з метою виявлення типових рис і закономірностей, *індукції* – переходу від знання окремих фактів соціальної відповідальності до аналізу фактів, *дедукції* – переходу від знання загальних закономірностей соціальної відповідальності до окремого її прояву у волонтерстві.

Емпіричні методи (аналізу документів, кейс-стаді) дали змогу отримати об'єктивну інформацію прикладного характеру, яка розкрила зміст предмета роботи, вказала на тенденції та закономірності розвитку предмета нашого дослідження.

База досліджень: Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що нами було проведено анкетування до та після проходження волонтерської практики, що доводить її ефективність.

Теоретичне значення отриманих результатів магістерської кваліфікаційної роботи визначається списком понять соціальної відповідальності студентів та розкритті базових характеристик, що сприяють формуванню готовності студентів до волонтерської групи.

Практичне значення магістерської кваліфікаційної роботи полягає у тому, що матеріал дослідження може використовуватися під час навчально-виховного процесу у ЗВО, а також у наукових роботах студентів під час проходження фахових практик.

Апробація результатів дослідження. ----- (тези на конференцію).

Обсяг і структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що містить 34 найменування та 2 додатків. Обсяг основного тексту – 75 сторінок. У роботі подано 2 таблиці та 12 рисунків.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ1.1. Поняття про соціальну відповідальність та її прояви у
представників різних соціальних та вікових груп населення

З часів зародження соціології як науки, більшість шкіл та напрямів соціології займається проблемою відповідальності. За весь цей час, термін «відповідальність» набув безліч визначень і смислів. Зупинимось докладніше на них.

Тлумачний словник української мови описує «відповідальність як необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки, бути відповідальним за них. Відповідальна людина – це людина з високорозвиненим почуттям обов'язку, що ревниво ставиться до своїх обов'язків» [4]. Тут відповідальність визначається через поняття «необхідність, обов'язок», «почуття обов'язку».

Великий сучасний тлумачний словник української мови описує відповідальність як «покладене на будь-кого або взяте ким-небудь зобов'язання звітувати у якихось своїх діях та прийняти на себе провину за можливі їхні наслідки; обов'язок відповідати за свої вчинки» [6]. Тут відповідальність також визначається через поняття «зобов'язання» та «вина».

В інших джерелах, наприклад, у «Філософському словнику», пишеться, що «відповідальність – категорія етики та права, що відображає особливе соціальне та морально-правове ставлення особистості до суспільства (людства в цілому), яке характеризується виконанням свого морального боргу та правових норм» [8]. Тут відповідальність визначається через поняття боргу і виконання правових норм.

Таким чином, термін «відповідальність» має різні значення у філософській та науковій літературі. Подібне різноманіття спостерігається зараз і в системі соціологічних наук.

З наведених вище визначень відповідальності можна визначити поняття соціальної відповідальності, під якою розуміють об'єктивну необхідність нести відповідальність за порушення соціальних норм. Соціальна відповідальність є вираженням характеру взаємин між індивідом та суспільством, державою, колективом, іншими соціальними групами та організаціями – з усіма оточуючими її людьми.

Соціальна відповідальність заснована на соціальному характері поведінки людей. Давно сказано: неможливо жити в суспільстві і бути вільним від суспільства.

Соціальна відповідальність є складною, сукупною морально-правовою, філософською та етично-психологічною категорією, яка досліджується багатьма науками, але під різними кутами зору. Розрізняють моральну, політичну, правову, громадську, громадянську, професійну та інші види відповідальності, які в сукупності складають родове поняття – «соціальна відповідальність» [22, с.133].

Соціальна відповідальність передбачає об'єктивно зумовлену потребу особи в дотриманні основних правил, вимог, принципів, засад загального користування. Така поведінка є неодмінною умовою нормального функціонування суспільства, колективного життя. Інакше – хаос, свавілля, безлад. Як писав ще Т. Гоббс, держава була створена не для того, щоб зробити життя людей раєм, а для того, щоб воно не стало пеклом [22, с.133].

Дослідження даної проблеми носить комплексний характер, і, отже, не буде повним без класифікації, що розкриває специфіку соціальної відповідальності в умовах сучасного суспільства, так як класифікація будь-якого явища, поняття (з будь-якої галузі людського знання) має велике значення для з'ясування змісту поняття загалом та розкриття призначення кожного елемента.

Аналізуючи проблему відповідальності, дослідники виділяють соціальну відповідальність як родове поняття, всі інші – як видові.

На наш погляд, доречно запропонувати класифікацію соціальної відповідальності, на підставі її властивостей, що дозволяють найбільш повно охарактеризувати всі її види.

Перший критерій – джерело прояву відповідальності. Так як діяльність будь-якого індивіда мотивована, відчуття відповідальності неспроможне виникати з нізвідки. Мотивуючим фактором можуть виступати як потреби, інтереси, цілі та цінності індивіда, так і зовнішні умови його життєдіяльності.

Український соціолог М. Ковалевський справедливо зауважив: «Людина судить про свої справи і вчинки з позиції обов'язку, совісті, яка є її внутрішнім суддею.

Внутрішня відповідальність виступає як фактор управління людиною нею самою, а зовнішня – як фактор управління цією ж людиною колективом, суспільством». Психологи поділяють людей на внутрішніх (схильні брати відповідальність за події, що відбуваються в їхньому житті та суспільстві) і зовнішніх (схильні приписувати відповідальність за всі зовнішні фактори). Отже, відповідальність можлива як внутрішня так і зовнішня [15, с.117].

Вибираючи той чи інший варіант поведінки під впливом внутрішньої відповідальності, людина виходить із тієї системи цінностей, що має свої історичні та національні витоки. Однією з основних критеріїв внутрішньої відповідальності є вищий моральний рівень цілей, які ставить індивід. Внутрішня форма соціальної відповідальності передбачає високу інтелектуальну та духовну культуру людської особистості. Таким чином, внутрішня соціальна відповідальність властива індивідам, ціннісні орієнтації яких базуються переважно на термінальних цінностях [15, с.117].

Індивід зі сформованим рівнем внутрішньої соціальної відповідальності вважає за можливе для себе чинити відповідним своєму («внутрішньому судді») чином, не чекаючи сприятливого збігу обставин, заохочення, отримання якихось переваг тощо, і чим вищий ступінь його мотиваційної культури, тим вище рівень внутрішньої соціальної відповідальності [15, с.117].

Самооцінка як результат співвідношення себе з іншими людьми дозволяє з'ясувати та зважити свої можливості для ухвалення того чи іншого рішення. У

цьому сенсі вона обумовлює певним чином свободу вибору, бо рішення приймається за власним бажанням відповідно до ставлення себе як суб'єкта пізнаної необхідності. Міра відповідальності, яку покладає особистість, узгоджується з можливостями, з'ясованими особистістю у процесі самооцінки.

Таким чином, адекватна самооцінка дозволяє особистості ставити перед собою завдання, які за своєю складністю та соціальною значимістю сприяють оптимальній об'єктивації її сутнісних сил у соціумі. Опанування навичками оціночної діяльності, що лежить в основі розвитку об'єктивної самооцінки, є необхідною умовою формування високого рівня внутрішньої соціальної відповідальності особистості, що дозволяє вибрати способи реалізації поставлених завдань, які не суперечать інтересам соціуму.

Однак ціннісні орієнтації конкретного індивіда можуть не збігатися з системою цінностей, прийнятих соціумом, і індивід, захищаючи егоїстичні цілі, застосовує недозволені способи її досягнення, обмежуючи інтереси соціуму або його членів. Соціум, прагнучи зберегти рівновагу, збалансованість та гармонію своєї життєдіяльності, вдається до зовнішньої форми соціальної відповідальності.

Відповідальність ми розглядаємо як усвідомлену здатність особистості відповідати за свої вчинки (вчинені та не вчинені) перед собою, іншими людьми, суспільством, а також самостійне визначення векторів свого життя та взаємодії із соціумом. Таким чином, відповідальність – багатоваспектна якість, розвиток якої пов'язаний зі становленням активної позиції особистості та необхідних для цього особистісно-регуляторних якостей [12, с.11].

Формування соціальної відповідальності людини – динамічний процес, який відбувається протягом життя, переважно під впливом зовнішніх факторів, які як розширюють, так і звужують межі дозволеного. Вивчаючи процес формування самооцінки особистості, слід звернути увагу на споживацькі відносини суб'єктів. Адже саме споживання благ, їх обмеження чи заборона впливає на формування поведінки людини і межі допустимих дій [12, с.11].

Як зазначалося раніше, соціальна відповідальність є динамічним процесом. В. І. Сперанський визначає можливість зміни рівня соціальної відповідальності в залежності від приналежності до соціальної групи. У зв'язку з цим він виділяє 5 рівнів відповідальності [27, с. 38-87]. С. В. Кондаков, у свою чергу, виділяє 6 ступенів відповідальності в суспільних відносинах залежно від віку [15]. Рівні життєвої позиції та етапи відповідальності в соціальних відносинах за В. І. Сперанським і С. В. Кондаковим представлені в Наблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Рівні життєвої позиції та етапи відповідальності

в суспільних відносинах за В. І. Сперанським та С. В. Кондаковим

Етапи	Сутність рівня життєвої позиції за В. І. Сперанським	Сутність етапів відповідальності за С. В. Кондаковим
Перший	Бажання уникнення відповідальності – основний мотив дій, звідси відповідальність проявляється як санкція	У певній поведінці людини виникає об'єктивна потреба
Другий	Дотримання норм та правил є спонукальним мотивом. Саме на цьому етапі починає формуватись відповідальність. Об'єктивна відповідальність переходить в суб'єктивну.	На рівні теоретичної та повсякденної свідомості відбувається усвідомлення необхідності певної свідомості
Третій	Почуття відповідальності переростає в соціальну відповідальність	Правові, моральні та інші вимоги суспільство висуває до людини, відбувається перетворення на соціальний імператив усвідомлення необхідності поведінки

Четвертий	У трудовій діяльності реалізується професійна відповідальність	Особа чи соціум усвідомлюють свою соціальну відповідальність
П'ятий	Особистість, яка є соціально зрілою має чітку громадянську позицію	В актах конкретної поведінки втілюється соціальна відповідальність
Шостий		Соціальна оцінка поведінки особи з позицій її соціальної відповідальності, корекція поведінки особи в інтересах суспільства, а в разі необхідності застосування до особи заходів заохочення чи стягнення, передбачених соціальними нормами.

[15, с. 58; 27, с. 38].

Отже, виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що соціальна відповідальність людини є невід'ємним атрибутом будь-якого соціального організму і характеризує його соціальну структуру. Його можна визначити як систему відносин між людьми в межах необхідної для нього поведінки, вимог суспільства до особистості, а також як невідворотність звітності за свою поведінку. Виходячи з цього, можна вказати на головну характеристику поняття соціальної відповідальності, яка полягає в тому, що вона розглядається як форма взаємозв'язку та взаємодії суспільства та особистості.

1.2. Волонтерська діяльність як елемент соціальної роботи

Враховуючи безперечне значення соціальної роботи у створенні сприятливих умов життя громадян, захисту їх прав та інтересів, утвердження і розвиток будь-якого співтовариства, це явище трактується з позиції виду громадської та професійної діяльності, науки та ін.

Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю» [7] визначає, що *соціальна робота* – це професійна діяльність, спрямована на профілактику, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих проблем обставин сім'ї, дітей та молоді, зміцнення їх здатності до реалізації власного життєвого потенціалу.

Волонтерство вважається одним із найефективніших напрямів добровільної соціальної роботи, яка покликана покращити якість життя громадян, особистий розвиток людини та задоволення її потреб. З 90-х років ХХ століття в Україні активно розвивається волонтерський рух. Спочатку волонтерською діяльністю займалися переважно небайдужі підлітки та молоді, які енергійно розвивали ЦССМ – центри соціальних служб для молоді.

Будучи направлено на надання допомоги соціально-незахищеним, нужденним особам, волонтерство органічно вписалося в систему благодійної діяльності та продовжує позиціонуватися як один із її елементів. В даний час волонтерська діяльність здійснюється на підставі Закону України «Про волонтерську діяльність». [9].

Відмінність полягає лише в тому, що для благодійної діяльності потрібна наявність певних фінансових можливостей, а добровольча праця доступна практично кожному за наявності у нього бажання та вільного часу.

Волонтерська діяльність сприяє відродженню у соціальному середовищі моральності та загальнолюдських цінностей, без яких держава приречена на загибель. У соціальному плані можна виділити дві основні цілі, на які спрямоване волонтерство. Перша з них – зміцнення згуртованості та стабільності

у суспільстві, друга – надання додаткових послуг через соціальні програми у тих випадках, коли ці послуги нерентабельні, але потрібні суспільству.

Поле діяльності волонтерів дуже широке та включає в себе:

- соціальну допомогу;
- культурну допомогу;
- благоустрій території;
- медичну допомогу;
- допомога тваринам.

Відповідно до чинного вітчизняного законодавства, волонтерська

діяльність в Україні може здійснюватися за різними *напрямами*:

- підтримка незахищених груп населення;
- участь у формуванні та розвитку громадянського суспільства;
- інтеграція суспільства через асоціацію громадян;
- кооперація зусиль для захисту прав та інтересів людей з обмеженими можливостями, малозабезпеченим, безробітним, багатодітним, безхатченкам, бездомним, потребуючим соціальної реабілітації;
- колективне вирішення проблем спільноти;
- сприяння у профілактичній роботі та охороні здоров'я, діяльність пов'язана з охороною навколишнього середовища;
- збереження культурної та природної спадщини;
- здійснення допомоги у разі надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків;
- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [14].

Законодавство також визначає, хто такі волонтери та на яких умовах ними можуть стати громадяни України. *Волонтер* – це особа, яка добровільно

здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Стати волонтерами можуть громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на правових підставах. Особи віком від 14 до 18 років можуть виконувати волонтерську діяльність за згодою батьків [14].

Досить часто науковці та практики розглядають волонтерство як напрямок соціальної роботи, хоча існує багато загальних і відмінних рис. Порівняльна характеристика соціальної та волонтерської діяльності подана в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Порівняльна характеристика соціальної та волонтерської діяльності

Спільні риси	Критерії	Відмінні риси	
		Соціальна робота	Волонтерська діяльність
<ul style="list-style-type: none"> Зняття соціальної напруги у суспільстві шляхом особистої підтримки громадян чи організації громадських проєктів. 	Матеріальна вигода	Оплачувана діяльність	Безоплатна діяльність
<ul style="list-style-type: none"> Допомога потребуючим. 	В який час здійснюється	Фіксовані години роботи	У вільний від роботи час
<ul style="list-style-type: none"> Пропаганда принципів соціальної справедливості та дотримання прав людини. 	Наявність спеціальної освіти	Вища освіта	Спеціальна освіта не вимагається
	Підпорядкованість	Підпорядкованість керівництву (офіційна зайнятість)	(курси, тренінги)
	Офіційний статус	Представник держави	Самоорганізація (підзвітність в громадській організації) Представник громадської (волонтерської) організації

[13].

Основною ознакою, що об'єднує сферу соціальної праці та волонтерства, є єдина мета – підтримати знедолених, нужденних; надання своєчасної, соціально корисної допомоги; сприяння вирішенню соціальних конфліктів тощо.

Враховуючи те, що нинішня система соціальної допомоги не завжди спроможна самостійно регулювати різноманітні проблеми шляхом надання соціальних послуг для населення, розвиток волонтерства в Україні є надзвичайно важливим.

Перелік послуг, які надаються волонтерськими організаціями:

- придбання та доставка медикаментів, продуктів харчування, промислових і господарських товарів, книги, газети, журнали, гаряче харчування; приготування їжі;

- допомоги в проведенні заходів особистої гігієни;

- прибирання кімнат, прання;

- обробіток присадибних ділянок, виконання ремонтних робіт;

- відвідування пацієнтів стаціонарних медичних установ;

- читання художньої літератури, преси, написання листів;

- організація дозвілля тощо [25].

На сьогоднішній день найбільш поширеним напрямком добровільної соціальної допомоги є підтримка таких категорій населення: люди з обмеженими можливостями; діти-сироти; дітей, які залишилися без піклування батьків; діти вулиці; особи, схильні до наркоманії та алкоголізму, внутрішньо переміщені особи та особи, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

На допомогу представникам вищевказаних категорій громадян реалізовано багато громадських проектів. Станом на 01.01.2021 року всього понад 40000 волонтерів беруть участь у службах у близько 60 програмах [26].

Існує багато різних підходів до кваліфікації волонтерів групи за певними класифікаційними ознаками [27]. Найбільш прикладна класифікаційна ознака в контексті залучення волонтерів до соціальної роботи – напрямок діяльності волонтера. Зокрема, М. Нюлунд у своїй праці «Різновиди взаємної підтримки та добровільних дій: дослідження фінської самопомоги груп волонтерів» виділяє такі групи волонтерів:

- волонтери, які надають соціальні послуги (доставка харчування, допомога з покупками, дружні візити, технічна допомога тощо);

- волонтери, які займаються захистом громадянських прав (їх діяльність спрямовані на розширення прав громадськості шляхом зміни функціональних інститутів та системи);

- волонтери, які займаються громадською діяльністю (робота у них напружена пов'язані з діяльністю державних установ, а також плануванням і забудовою політичної лінії в різних комітетах і комісіях, поширення інформації, оцінка державних програм та їх виконання);

- волонтери, які займаються менеджментом (можуть бути членами ради директорів та інших органів у добровільному секторі, управлінська діяльність);

- волонтери самопомоги (залучаються до вдосконалення екологічного і соціального стану кварталу чи мікрорайону або участь у роботі групи самопомоги, що займаються проблемами окремих осіб) [1]

На практиці реалізуються різноманітні *організаційні моделі волонтерської діяльності*.

Перша з них – «Община» – горизонтальна та ідеально-демократична модель, важливою рисою якої є наявність єдиних цінностей та смислів.

Управлінська влада належить всім учасникам, як і відповідальність за роботу та існування організації. Вони ж надають усі необхідні ресурси. Рішення приймаються колегіально, тим самим формується рівноправність усередині організації [1].

Друга модель – «Громадянська ініціатива» – виникає для вирішення тих чи інших суспільних проблем, більшість у тому числі мають екологічну спрямованість. Сюди ж можна віднести і спонтанні групові ініціативи щодо відвідування дитячих будинків з метою організації свят або ремонту приміщень. Виникають «громадянські ініціативи» і при надзвичайній ситуації.

Третя модель – «Невичерпне джерело» – вид організації діяльності, де основним ресурсом є стороннє невичерпне джерело волонтерів. Реалізують такий спосіб діяльності найчастіше різного роду молодіжні об'єднання чи брендові організації, які мають виходи на ЗМІ [1].

Четверта модель – «Спільнота» – функціонує при недостатньому потоці волонтерів, а також під час реалізації діяльності, яка потребує залучення компетентних практиків. Створення накопичувальної бази учасників у рамках цієї моделі дозволяє ефективно та своєчасно вирішувати поставлені перед спільнотою завдання [1].

П'ята модель – «Грона винограду» – здатна на реалізацію програмної та процесної діяльності, яка передбачає довгострокові та регулярно повторювані (не рідше ніж один раз на тиждень) заходи, які мають чітко вираженого проміжного результату [1].

Такі види організаційно-управлінських моделей сприяють як регулярній системній діяльності добровольців, спрямованій досягнення цілей і завдань конкретної організації, і дозволяють виправдати очікування самих волонтерів від реалізованої діяльності.

Існує 4 види взаємодії між волонтерською діяльністю та державними органами:

Перша модель: класичний волонтерський рух. Це звичайний волонтерський рух, де він самостійний, без державної допомоги, здійснює захід, акції, благодійні концерти тощо.

Друга модель: пряма державна підтримка волонтерів. Коли держава розглядає волонтерів як субпідрядників та підтримує їх грантами, надає приміщення, обладнання та ін. Друга модель з кожним роком дедалі ширше поширюється в Україні.

Третя модель: самоорганізація отримувачів послуги. У третій моделі споживачі державної послуги допомагають собі самі, внесок суспільства та держави мінімальна або взагалі відсутня. Так працюють товариства анонімних наркоманів та алкоголіків, товариства взаємної підтримки тяжкохворих і т.д.

Четверта модель: спільне виробництво (co-production), отримало широку популярність у світі лише за останні десятиліття. Спільне виробництво означає надання волонтерів для допомоги у проектуванні або надання послуг із боку держави [25].

Отже, підсумовуючи вище зазначене, ми можемо сказати, що волонтерський рух в Україні за останнє десятиліття дуже змінився, набув підтримки держави, збільшилась кількість бажаючих стати волонтерами та зміст їх роботи у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

1.3. Теоретичні основи мотивування населення до волонтерської діяльності
НУБІП України

Незважаючи на багатоаспектність і важливість розвитку волонтерства, на сьогодні немає усталеного трактування мотивації для залучення до цієї діяльності. Більшість наукових праць присвячено мотивації людей до праці чи навчання, однак систематичних досліджень у цій галузі майже немає. Тому пропонуємо ввести його в науковий обіг поняття «мотивація волонтерської діяльності» та тлумачення цієї категорії як процес заохочення фізичних та юридичних осіб до добровільного надання, безкорисливої, соціально спрямованої, організаційної та іншої допомоги особам, які цього потребують.

Виходячи з основних понять теорії змісту та процесу мотивації, можна стверджувати, що в основі мотивації людини до волонтерської діяльності лежать такі поняття, як цілі, потреби, інтереси, мотиви, які вимагають задоволення відповідними стимулами.

Оскільки добровільність має володіти привабливістю для людей, які мають намір виконувати певні функції без матеріального компонента. Мотив – це те, що викликає певні дії людини. Мотив знаходиться «всередині» людини, має «особистісний» характер, залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх по відношенню до людини факторів, а також від дії інших мотивів, що виникають паралельно з ним.

Мотив не тільки спонукає людину до дії, але й визначає, що потрібно зробити і як ця дія буде здійснена. Мотиви підлягають усвідомленню – людина може впливати на свої мотиви, приглушуючи їх або навіть усунувати їх зі своєї мотиваційної сукупності. Тому мотиваційну структуру людини можна розглядати як основу виконання нею певних дій [18].

Сучасні теоретичні підходи до мотивації базуються на ідеях, сформульованих психологічною наукою, яка досліджує причини та механізми цілеспрямованої поведінки людини. З цих позицій мотивація визначається як рушійна сила людської поведінки, в основі якої лежить взаємозв'язок людських потреб, мотивів і цілей.

Дослідниця Є. В. Щекова виділяє дві групи мотивів волонтерської діяльності. Перша група мотивів – це самореалізація особистісного потенціалу.

Для молоді, яка займається волонтерською діяльністю, найбільш значуща роль відводиться можливості реалізувати свій потенціал, проявити приховані здібності та можливості у значній суспільно-громадській діяльності. Також волонтерська робота допомагає молодій людині скласти реальне уявлення про можливу майбутню професію чи обрати її напрямок. Волонтерська діяльність допомагає отримати незамінний досвід, який також знадобиться у повсякденному житті. Значну роль відіграють мотиви, пов'язані з отриманням рекомендацій для прийому на оплачувану роботу. Найчастіше це пов'язано з тим, що роботодавці віддають перевагу претендентам, які вже мають певний досвід роботи. Активна участь у волонтерській діяльності сприяє розвитку таких соціальних навичок, як:

- вміння чути та слухати;
- вміння вести за собою;
- вміння повернути до себе співрозмовника;
- вміння приймати рішення;
- досвід роботи із групою, знання основ психології;
- організаторські та лідерські здібності [32].

Друга група мотивів – це суспільне визнання і відчуття соціальної значущості. Кожному необхідно отримувати позитивні відгуки про свою діяльність від людей, які стоять вище в ієрархії, щоб самоствердитися, відчувати власну причетність до суспільно корисної справи. Ця мотивація базується на потребі людини у високій самооцінці та позитивній оцінці з боку інших людей.

Ця оцінка відіграє важливу роль для людини при виборі цілей і завдань своєї діяльності, напрямків особистісного зростання.

Виконання громадського обов'язку. Соціальне служіння є природною потребою людини, її призначенням. Ця потреба є наслідком усвідомлення релігійно-етичного обов'язку і свідчить про високий розвиток особистості.

Вміння спілкуватися, взаємодіяти з однодумцями. Волонтерство дозволяє знайти цікаве коло спілкування та отримати підтримку в дружньому спілкуванні. Серед підростаючого покоління, особливо коли вони потрапляють у незнайому

обстановку, наприклад, в інше місто та інший навчальний заклад, дуже поширена потреба в розширенні кола спілкування. Коли людина потрапляє в ту чи іншу спільноту, щоб звикнути до групи, вона починає переслідувати характерні для цієї спільноти мотиви.

Набуття досвіду лідерства та соціальної взаємодії. Добровільна, громадська робота дає можливість молодій людині проявити себе в різних видах соціальної взаємодії, набутти навичок, які знадобляться їй у подальшому житті для відповідальної лідерської та виконавчої діяльності. Набуття досвіду взаємодії є свідомою соціальною потребою. Для молодого покоління основною потребою є задоволення суспільством, його соціалізація. Значне місце займають мотиви задоволення потреби у спілкуванні, особливо у спілкуванні з рівними.

Організація вільного часу. Важливим мотивом участі у волонтерській діяльності є можливість організації особистого вільного часу з користю для спільної справи та душі. Однак він не повинен бути провідним мотивом, хоча за наявності інших мотивів може стати дієвим стимулом для участі в громадській, волонтерській діяльності.

Уміння висловлювати власну громадянську позицію. Можливість виявляти свою громадянську позицію не лише через декларування своїх поглядів, а через активну діяльність, спрямовану на захист власних цінностей, є найважливішою умовою соціалізації та особистісного становлення молоді людини. Волонтерство – це реалізація власних особистісних якостей, які досить часто залишаються нерозкритими в нашому повсякденному житті. Починаючи займатися різного роду волонтерською діяльністю, людина допомагає суспільству та самовдосконалюється як особистість. Тобто він відчуває його серйозні наслідки.

Остання група мотивів визначається як самовизначення та самовираження. Волонтерська робота дає можливість проявити себе, повідомити про свою життєву позицію, допомагає людині виразити своє внутрішнє «Я» та утвердитися в життєвих цінностях. Одним із аспектів самовираження є

альтруїзм. Альтруїзм дуже поширений у волонтерській діяльності. Альтруїзм передбачає, перш за все, безкорисливу турботу про благополуччя інших [32].

З метою активного залучення громадян до волонтерської діяльності вважаємо за необхідне сформувати ефективну систему засобів мотивації та популяризації волонтерської діяльності. Оскільки грошова винагорода за волонтерську працю використовується рідко, необхідно знайти інші, не менш значні стимули.

При формуванні системи соціально-психологічної мотивації волонтерів доцільно передбачити такі форми оплати праці:

1) формальні (нагороди, грамоти, плакати, медалі, нагрудні знаки, офіційні прийоми на честь досягнень волонтерів, подяки у річних звітах, надання письмових рекомендацій для вступу до вищих навчальних закладів, працевлаштування та переведення на більш престижну роботу);

2) неформальні (подяки в усній формі, запрошення в театри, кіно, запрошення на тренінги та семінари тощо).

При формуванні системи мотивації необхідно враховувати як традиційні потреби людей (змістовна та цікава діяльність, визнання, повага з боку суспільства тощо), так і специфічні потреби волонтерів (соціальна активність, відчуття власної корисності), і потреба в інших, бажання допомогти, бажання отримати додаткові знання та навички).

Висновки до першого розділу

Таким чином, волонтерство розуміється нами як соціальний феномен, що реалізується у гуманістично орієнтованому суспільстві. Волонтерство постає як можливість соціального служіння, надання добровільної та безкорисливої

допомоги різним категоріям дітей та дорослих. Мотиви волонтерської діяльності визначаються соціальними та духовними потребами людини і не пов'язані, як правило, із задоволенням матеріальних потреб. У волонтерській діяльності людини людина стає та розвивається як особистість. У волонтерській діяльності у людини формуються уявлення, ідеї, цілі та цінності, через які людина характеризує саму себе і намічає перспективи власного розвитку. До волонтерської роботи, як правило, включаються люди, які вже мають необхідний і досить високий рівень соціального, духовного та морального розвитку. Разом з тим, волонтерська робота може виступати як фактор формування соціально значущих особистісних властивостей студентів – майбутніх фахівців, від професійної діяльності яких у майбутньому і теперішньому залежить розвиток російського суспільства.

В незалежній Україні волонтерський рух стартував на початку 90-х років ХХ століття. Офіційно визнано волонтерський рух Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року, а також затверджено «Положенням про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Згодом у 2011 році прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність».

Молодіжний добровольчий рух може виникати лише на основі об'єктивної інформації про захоплення, інтереси, потреби та цілі потенційних волонтерів. Волонтери – це не лише альтруїсти. Також, молоді люди беруть участь у благодійних заходах для того, щоб набратися досвіду, будь-яких знань та навичок, для встановлення особистих контактів. Волонтерська діяльність – це один із способів отримання оплачуваної роботи завжди є можливість показати свої здібності. Молоді люди, які стають волонтерами, стверджують, що їх спонукало бажання допомогти нужденним і бути комусь потрібним.

РОЗДІЛ 2.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Специфіка формування соціальної відповідальності у студентів за умов волонтерської роботи

Соціальна активність у формі безоплатної допомоги нужденним, тобто волонтерство має дуже схожий ціннісний і гуманістичний базис як і інституціоналізована соціальна робота, а також діяльність у соціально-педагогічній сфері. Образно можна відзначити, що волонтерство являє собою якийсь прототип практичної соціальної роботи. Молодь від своєї соціальної активності прагне не тільки отримати якусь матеріальну чи духовну вигоду, а й, зокрема, трансформувати сучасні реалії в такий спосіб, щоб забезпечити нормальне соціальне функціонування і життєдіяльність.

Бачення ролі волонтерства в різних країнах детерміновано багатьма факторами і особливостями їх політичного та економічного розвитку. В Україні добровольча активність молодих людей розглядається як один з найважливіших факторів соціального розвитку суспільства у таких сферах, як соціальне забезпечення, розвиток, культура, охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я і т. д., оскільки саме в цих сферах проглядаються принципи гуманізму, цінності толерантності та моральності.

У концепції сприяння розвитку благодійної діяльності добровольчість сприймається як сфера, що дає простір творчій ініціативі та соціальній творчості широким верств населення, що підвищує якість життя громадян. У науковій літературі термін «добровольча діяльність» замінюють на поняття «волонтерська діяльність».

Аналізуючи поняття «волонтерство» в аксіологічному сенсі, вчені заклали в основу такі цінності волонтера, які співвідносяться з переконаннями, потребами та можливостями інших людей. Так, К. Бідерман у своїй роботі зазначає, що у Великій Британії у сфері волонтерства відбулися зміни, і тепер безкорислива допомога іншим перейшла у постійну переконану активність, де власні інтереси молодих людей поєднуються з наданням допомоги іншим. Ця особливість підтверджується підходом, в основі якого лежить поняття «серйозне

дозвілля». Р. Стеббінс розуміє під ним ряд відмінних якостей: епізодично зустрічаються потреби у продовженні волонтерської праці; можливість докласти зусиль, щоб зробити кар'єру, брати участь у громадському житті, маючи безліч переваг як матеріальних, так і культурних. У «серйозному дозвіллі» центральним компонентом виступає груповий соціальний світ, який поступово починає міняти свою форму, коли любителі, захоплюючись певною сферою, протягом багатьох років спільно задовольняють спільні інтереси. У результаті автор акцентує увагу на довготривалому волонтерстві, але аксіологічний сенс для суб'єкта праці залишається визначальним.

Розглядаючи феномен волонтерства, більшість учених акцентують увагу на його соціальних та економічних особливостях. З однієї сторони, волонтерська діяльність передбачає активізацію потенціалу членів суспільства для покращення якості їх життя, з іншого боку, даний вид діяльності виражається через працю, який додає цінність запропонованих послуг, що підвищує свою ринкову вартість.

Аналізуючи волонтерську діяльність вже з позиції професійної чи трудової діяльності, в основі визначення буде закладено такий ключовий компонент як свобода. Так, Л. А. Кудринська пояснює, що молода людина має займатися волонтерською діяльністю тоді, коли вона самодостатня у матеріальній та духовній сферах, тобто вона має все необхідне для хорошого життя та виконує роботу без усіх видів примусів: соціального, політичного, економічного. Якщо ж молодь не матиме певних достатків, волонтерство розглядатиметься з позиції корисливої діяльності. Кудринська у своїй статті також зауважує, що якщо включити до такої діяльності різні заохочення, то молодь може стати самодостатньою, і в результаті це призведе до свободи, яка для молодіжного середовища дуже важлива.

Таким чином, в основі волонтерської діяльності молоді лежить низка ознак. По-перше, це відсутність винагороди, оскільки волонтерська допомога не передбачає будь-якої матеріальної винагороди. Однак багато організацій, які запрошують волонтерів для будь-якої роботи, оплачують їм витрати на

транспорт, на харчування, надають спеціальний робочий одяг, який найчастіше залишається у волонтера як сувенір.

По-друге, відсутність примусу. Як тільки з'являється та чи інша форма примусу, суть та мета такої роботи видозмінюється, оскільки спочатку вона заснована на творчій ініціативі індивіда.

По-третє, користь для суспільства, для окремих соціальних груп чи конкретного одержувача. Волонтерська діяльність має враховувати особливості спільноти, її потреби та сприяти вирішенню соціально значущих проблем. Всі ці ознаки лежать в основі розуміння волонтерства не лише в Україні, а й у різних країнах.

Як суб'єкт волонтерської діяльності виступають мотивовані гуманістичні цінності, об'єктом діяльності – соціальні групи, яким потрібна соціальна допомога та підтримка.

Однією з відмінних ознак волонтерської діяльності в європейських країнах є те, що вона має повсякденний характер. В Україні, на жаль, волонтерська діяльність має періодичний характер. Безперечно, це пов'язано з історичним шляхом розвитку нашої країни. Однак у сучасних умовах в Україні все частіше стали звучати заклики до участі у волонтерській діяльності;

відкриваються різні благодійні фонди та організації; реалізуються проекти, спрямовані на допомогу окремим індивідам; при закладах вищої освіти відкриваються волонтерські центри, що сприяють прояву соціальної активності молоді в різних напрямках та видах діяльності.

У зв'язку з безліччю видів волонтерської діяльності можна виділити її різні форми. Різноманітність форм дає можливість надавати більш гнучкі можливості для реалізації молоддю волонтерського потенціалу. Найбільш поширеною формою волонтерства молоді є допомога у вирішенні соціальних проблем на рівні місцевої спільноти, наприклад, турбота про соціально незахищені групи населення, допомога дітям та ветеранам, благоустрій пам'яток архітектури, посадка дерев, допомога у пошуку господарів для безпритульних тварин тощо.

Виділяється така форма волонтерства, як робота молоді за трудовим договором. Молоді люди виконують певні обов'язки, які за своїми функціями близькі до професійної діяльності. У деяких організаціях такі волонтери входять до штату співробітників центрів соціального обслуговування населення та центрів роботи з дітьми та молоддю. Дуже часто волонтерською роботою займаються окремі фахівці абсолютно безоплатно. Такий вид добровольчої діяльності практикують лікарі, юристи, вчителі, психологи.

Багато волонтерських центрів при вузах надають можливість студентам-волонтерам на практиці застосувати свої професійні знання та вміння і цим надати допомогу нужденним громадянам.

Ще однією поширеною формою волонтерства у закладах освіти є канікулярне та міжнародне волонтерство. *Канікулярне волонтерство* – це діяльність молоді, яка поєднується з навчальними канікулами та спрямована на надання добровільних послуг у різних точках країни та світу. Міжнародне волонтерство молоді цікаве в тому плані, що, крім надання допомоги категоріям громадян, що потребують її, молоді люди мають можливість практикувати та розвивати свої мовні навички, знайомитися з культурою та звичаями інших країн, розвивати в собі комунікабельність та толерантність. Число добровольців, які беруть участь у міжнародній волонтерській діяльності, весь час зростає. Зазвичай волонтери з міжнародних програм працюють у країнах, де необхідно надати допомогу населенню після різних лих та катастроф.

В Україні останнім часом почала набирати популярність ще одна форма волонтерської діяльності – це віртуальне волонтерство. Онлайн-волонтерство, або віртуальне волонтерство молоді підходить для тих, хто з причин не має вільного часу, але хотів би допомогти у вирішенні соціально значимих проблем, або для людей, які мають обмежені фізичні здібності. Така молодь може проявити свою соціальну активність за допомогою мережі Інтернет. Вони займаються, наприклад, збором коштів на лікування дітей, на допомогу пацієнтам.

Таким чином, багатоаспектне розуміння волонтерської діяльності молоді дозволяє знайти ту спрямованість та ту форму, яка дозволить молоді самореалізуватися, брати участь у процесі соціального розвитку суспільства, у профілактиці соціальних хвороб, у розробці соціальних та екологічних проєктів.

В результаті волонтерство є одним із ефективних видів соціальної активності, яке дає молодому поколінню шанс самому брати участь у розвитку своєї країни.

Незважаючи на позитивний ефект волонтерської діяльності для суспільства та молоді, залишається важливим питання – як можна мотивувати молодь для участі у подібному виді діяльності? Так наприклад,

С. В. Михайлова бачить успішність формування мотивації волонтерів у наданні унікальної можливості для людини поєднати задоволення своїх особистих потреб із потребами суспільства.

При розгляді мотивації волонтерів необхідно виділити два підходи – теоретичний та практичний. Перший підхід ґрунтується на теорії потреб А. Маслоу. З точки зору даної теорії можна розглянути потреби волонтерів через призму піраміди потреб індивіда. Маслоу виділяв п'ять рівнів потреб особистості, які утворюють ієрархічну структуру.

Перший рівень представлений фізіологічними потребами. Сюди можна зарахувати наступні потреби волонтера: комфортні умови для роботи; елементарні побутові дрібниці (гарячий чай під час їжі, приміщення, придатне для роботи волонтера, оплата за проїзд).

Другий рівень теорії А. Маслоу визначає потребу у безпеці. Робота волонтера не повинна бути причетна до почуття страху за своє власне життя чи здоров'я. До цього рівня можна віднести безпечні умови праці, наприклад, при роботі з ВІЛ-інфікованими індивідами або особливо агресивними цільовими групами; навчання волонтерів діям у надзвичайних ситуаціях.

Третій, соціальний рівень представлений потребами у соціальних зв'язках, спілкуванні та прихильності, у турботі про інших та уваги до себе у спільній діяльності. Присутність на різних заходах та зборах дає можливість для

волонтера познайомитися з новими людьми, реалізувати потребу у спілкуванні та спільній діяльності.

Четвертий рівень – це престижні потреби: самоповага, повагу з боку інших, визнання, досягнення успіху, службове зростання. Для волонтера потреби цього рівня реалізуються у визначенні досягнень у громадській та політичній роботі, у призначенні такої роботи, за яку волонтер нестиме відповідальність. Це дасть відчуття значущості в проєкті, отримання зворотного зв'язку від керівника та колег по проєкту у вигляді листів подяки, грамот, похвали від інших волонтерів.

П'ятий рівень представлений духовними потребами у пізнанні, самовираженні, самоідентифікації. Для волонтерів самореалізація та розвиток мають на увазі отримання нових знань, навчання новим навичкам та вмінням, можливість досягти певного статусу всередині громадської організації, наприклад, спробувати себе в ролі керівника проєкту чи заходи.

По теорії А. Маслоу, кожен індивід прагне задовольнити спочатку свої первинні потреби, та потреби вищого рівня. Волонтерська діяльність може бути реалізована на будь-якому рівні потреб. Дотримуючись логіки даної теорії,

державним та громадським структурам спочатку необхідно визначити основні, значущі потреби молоді, щоб створити умови для задоволення через волонтерську діяльність.

Можна розглянути і практичну сторону мотивації волонтерів, де враховуються *просоціальні мотиви*. Так, Б. П. Гльїн зазначає, що просоціальна поведінка молоді пов'язана з двома мотивами: морального обов'язку та морального співчуття.

Т. Брессо виділяє егоїстичні та альтруїстичні мотиви діяльності. Альтруїстичними мотивами керуються молоді люди, які здійснюють вчинки заради морального задоволення, самоповаги, гордості, підвищення моральної самооцінки. Для молоді, якій притаманний моральний обов'язок, характерна висока особистісна відповідальність. Такий мотив проглядається у співчутті, у прагненні опікуватися, втішати, захищати, дбати та зцілювати тих, хто цього

потребує. Однак існує протилежний підхід до мотивації молоді, що передбачає наявність егеїстичних мотивів у волонтерській діяльності. Цей підхід базується на теорії соціального обміну. «Чистого» альтруїзму, який передбачає, що молода людина зможе допомагати іншим, навіть якщо їй самій це не вигідно. Як винагорода тут можуть виступати нові навички та специфічні вміння для використання їх у подальшому кар'єрному зростанні, вигода у вигляді безкоштовного навчання.

Кожна людина, допомагаючи ближньому, відчуває почуття влади, і на підсвідомому рівні це почуття їй може подобатися і вона намагатиметься відчутися це почуття ще раз. Узагальнюючи цю класифікацію, бачимо дві основні причини роботи волонтерів: задоволення своїх особистісних потреб та задоволення потреб суспільства.

Серед видів мотивації прийнято розглядати ще внутрішню та зовнішню.

У першому випадку йдеться про ціннісно-мотиваційну орієнтацію молоді, у другому – про зовнішні стимули. Внутрішня мотивація включає таку роботу, яка дозволяє молоді відчутися її цінність. Таким чином, розглядаючи класифікації потреб, можна стверджувати, що всі вони між собою тісно пов'язані і найчастіше включають у себе однакові підстави. У таких підставах проглядаються не тільки ідеалістичні мотиви волонтерів (допомога іншим людям, почуття причетності до соціально значущої справи), але прагматичні мотиви (отримання професійного досвіду в роботі у певній сфері, можливість безкоштовного навчання на різних курсах, семінарах, тренінгах, що проводяться для волонтерів спеціалістами різних напрямів діяльності: психологами, юристами, бізнес-тренерами).

У сучасному суспільстві для молоді у волонтерській діяльності на перший план виходять ідеалістичні мотиви. Це можна вважати за великий плюс для нашого суспільства. Значить, волонтерська діяльність виправдовує своє призначення для конкретного індивіда та суспільства в цілому. У спільній діяльності відбувається становлення соціально відповідальної поведінки, розвиваються самоконтроль у різних ситуаціях та вміння планувати свою діяльність, контролювати процес її реалізації та аналізувати її результат. Для

нашої країни волонтерська діяльність молоді може стати тією рушійною силою, яка сприятиме активному процесу формування громадянського суспільства. зможе об'єднати зусилля молодого покоління у пошуку вирішення соціально значущих проблем, допоможе знизити соціальну напруженість у суспільстві.

НУБІП у країні

НУБІП у країні

НУБІП у країні

НУБІП у країні

НУБІП у країні

2.2. Вплив соціальних чинників на формування активності до волонтерської діяльності

1958 рік вважається офіційною датою заснування волонтерства. У цьому році Аїрі Дюран створив волонтерську організацію – Червоний Хрест. Організація була створена завдяки враженням Дюрана від кровопролитних боїв при Сольферіно, тому напрямком роботи першої волонтерської організації було

НУБІП у країні

надання першої медичної допомоги пораненим і полоненим.

Дослідниця Крапівіна Г.О., аналізуючи наукову літературу з історії становлення та розвитку волонтерства у світі, виділяє основні етапи формування волонтерства та ряд факторів, що впливають на його становлення.

Отже, на її думку, розвиток волонтерства проходив такі етапи:

- Перший етап триває з XVI до середини XIX ст. Більшою мірою є етапом формування передумов до виникнення волонтерства;

- Другий етап охоплює другу половину XIX ст. і триває до 1917 року XX століття, будучи етапом зародження добровольчої діяльності,

починають виявлятися різні форми громадянської активності різних груп населення;

- Третій етап – 1948 – 1979 рр. – розвиток добровольчої діяльності миротворців;

- Четвертий етап – 1980 – 1990 рр. – вибір різних напрямків волонтерської діяльності (соціальні, культурні, екологічні, спортивні та ін.);

- П'ятий етап – 1991 рік – сьогодні – етап становлення та розвитку волонтерства в демократичних умовах. Завдяки серйозним політичним змінам 90-х років XX ст. для процесів глобалізації та глобальних міжнародних явищ відкриваються межі сучасної України. У великій кількості в країні розпочинають роботу міжнародні громадські організації, міжнародні та національні благодійні фонди, волонтерські центри та добровольчі рухи. [18].

Виникнення цих етапів зумовлювалося рядом факторів, які так чи інакше вплинули на розвиток волонтерського руху в світі, в тому числі і у нас, серед таких найважливішими є:

- Соціально-економічна та політична перебудова в країнах світу;

- Підвищення рівня соціальної свідомості людей;

- Офіційна підтримка міжнародних громадських об'єднань та органів державної влади окремих країн;

- Формування законодавчої бази волонтерської діяльності;
- Збільшення кількості людей, які потребують волонтерської роботи, допомога, зокрема внаслідок військових конфліктів;

- Поширення волонтерського руху серед населення, збільшення кількості волонтерів [18].

Особливого розвитку волонтерство набуло на Заході, особливо в США, де цей рух зародився в XIX ст. Під час Великої депресії 1930-х років. Кількість

волонтерів становила близько 3 мільйонів членів різних некомерційних організацій. Саме в цей час Франклін Рузвельт, як частина своєї політики Нового курсу, створив організації, спрямовані на зменшення безробіття, а також на

збереження та захист навколишнього середовища та природних ресурсів. Для

цього була створена одна з найпопулярніших серед американського населення організацій – Корпус цивільної охорони. Загалом ідея такої волонтерської

діяльності була підтримана населенням і згодом стала прикладом для великої кількості організацій, насамперед екологічно та соціально спрямованих проектів

[9].

Досвід країн, де велися війни та військові дії демонструє, що розбудова миру є дуже складним завданням, особливо в етнополітично розділених суспільствах і в ситуаціях, де різні трансформаційні процеси перетинаються

(наприклад, пост конфлікт відновлення та зміна економічної та політичної

системи). Крім того, досвід цих країн демонструє, що громадянське суспільство

може зробити внесок постконфліктної реконструкції, примирення та державного будівництва в цілому.

Важливо проаналізувати роль громадських ініціатив у вирішенні наслідків конфлікту – прикладом може слугувати досвід Боснії та Герцеговини,

яка відчула на собі всі наслідки військового конфлікту – Боснійська війна. При вирішенні цього конфлікту були залучені насамперед міжнародні організації, але важлива роль відводилась також громадянському суспільству, його ініціативам,

які були активно підтримані міжнародним співтовариством. В результаті міжнародної підтримки, з'явилися нові групи та організації, які діють, надаючи гуманітарну та психосоціальну допомогу біженцям та особам, постраждалим внаслідок конфлікту, були задокументовані військові злочини та порушення прав людини. Ініціативи громадянського суспільства здійснюються в рамках мирного виховання, проекти діалогу, розширення прав і можливостей жінок та молоді.

Культурна і медійна сцена також набрала обертів. Значний внесок волонтерів у співпрацю з ООН було інвестовано в підтримку повернення біженців і в зусилля, щоб зупинити етнічні чистки. Спрацювали на залучення й громадські ініціативи молоді, щоб подолати свою пасивність і заохотити її брати участь у політичному і суспільному житті країни. Деякі з них вирішували проблеми в галузі освіти, особливо питання участі та демократизації в школах.

Деякі організації, в тому числі волонтерські, які займаються мирною освітою, прагнуть встановити норми толерантності та боротися зі стереотипами та образами ворога, що склалися в розділеному конфлікті суспільстві.

Розвиток волонтерства в Україні також має свої особливості, які пов'язані з багатьма історичними подіями та періодами. Українські дослідники відзначають повільний розвиток волонтерського руху в незалежній Україні, зокрема відсутність комплексних досліджень, що стало наслідком радянської ідеології, в якій панувало зовсім інше розуміння поняття «волонтерство».

І в результаті фактично до 2001 року законодавства про це в Україні не було акту який би визначав та регулював волонтерську діяльність. Далі розвитку та інституціоналізації волонтерства в Україні також сприяли зовнішні фактори. Одним із таких факторів стало оголошення 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2001 році як Міжнародний рік волонтерів. За результатами цієї події Президентом України прийнято розпорядження про організацію Міжнародного року волонтера в Україні, що мало на меті популяризацію ідеї волонтерства серед молоді [6, 23].

Багато років в Україні існувало вузьке розуміння волонтерства та області його застосування. Так, в одній із постанов Кабінету Міністрів України волонтерська діяльність розглядалася в рамках надання соціальних послуг, тобто сфера волонтерства обмежувалася соціальною сферою. Тому основними напрямками волонтерства того часу були:

- соціальне обслуговування громадян, які опинилися в складній життєвій ситуації (інвалідність, часткова втрата рухової активності внаслідок старості або стану здоров'я, відсутність житла або роботи, наслідків стихійних лих, катастроф тощо);
- надання соціальних послуг дітям та молоді, які перебувають у складній життєвій ситуації внаслідок інвалідності, хвороби, сирітства, бездомність, бідність, конфлікти тощо;
- жорстоке поводження в сім'ї [7, 23].

Ніяких інших аспектів такої діяльності не регулювалися. Таким чином, перші законодавчі акти мають істотне значення обмеживши сферу волонтерської діяльності та не забезпечивши необхідне значення волонтерських організацій та об'єднань у політико-правовій сфері.

Ситуація суттєво змінилася з часу проведення в Україні разом з Республікою Польща Чемпіонату Європи з футболу 2012 р. і проголосивши 2011 рік Європейським роком волонтерства.

Наступні події, які спричинили небувалий сплеск волонтерства в Україні, стала Революція Гідності та АТО на сході України. Нові проблеми та виклики, які постали перед українським суспільством вимагали внесення змін до чинного Закону про волонтерство. Тому у 2015 році можливості для волонтерства значно розширилися завдяки Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» (від 05.03.2015), коли до переліку напрямків діяльності додано:

- організацію допомоги в умовах реалізації АТО;
- допомога внутрішньо переміщеним особам;

• надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час особливого періоду, правових режимів надзвичайного або воєнного стану [6, с. 21].

Так, різке зростання рівня волонтерства в Україні в 2013-2014 роках стало приводом для масштабного дослідження ООН, який отримав назву «Волонтерський рух в Україні». Результати цього дослідження показали, що майже чверть українців (23%) мали досвід волонтерської діяльності, з них 9% почали займатися волонтерством протягом останнього року. Основний напрямок діяльності волонтерів у 2014 р. стала допомога українській армії та пораненим – цим займалося 70% волонтерів. До подій Майдану найбільш актуальними напрямками діяльності були допомога соціально незахищеним верствам населення та благоустрій публічного простору [52].

Крім того, волонтерська робота на початку Революції Гідності була у більшості молодих людей першим досвідом. З початком бойових дій волонтерський рух став більш організованим, структурованим і набув потужного характеру, оскільки більшість волонтерів вже мали досвід волонтерства.

Поступово почали відбуватися *процеси інституціоналізації волонтерства*, що сприяло включенню в суспільні процеси на більш постійній основі. Інституціоналізація надала учасникам волонтерських організацій формальний статус, який на сьогодні дозволяє їм розширити можливості співпраці з державними структурами і міжнародними організаціями [26].

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої країни до «добровольчого фронту» приєдналися сотні тисяч небайдужих громадян (здебільшого це була молодь). Нині майже кожен другий українець має досвід волонтерства: хтось організовує безкоштовне проживання для внутрішньо переміщених осіб, які через війну втратили дах над головою. Інші, нерідко ризикуючи власним життям, забезпечують своєчасну доставку гуманітарної допомоги в райони, де є проблеми з продовольством, водою,

медикаментами тощо. Одним словом, в Україні спостерігається потужний сплеск волонтерського руху.

Характерна риса розвитку волонтерського руху молоді в цей період – це залучення соціальних мереж для підтримки та поширення громадянських ініціатив, які здебільшого функціонують у форматі «неформальні волонтерські групи». Інформаційні технології допомогли створити нову якість спілкування між однодумцями, прискорити терміни виведення волонтерських проєктів на рівень їх практичної реалізації.

Визначити реальний кількісний склад учасників видається неможливим через його постійне поповнення, небажання афішувати свою діяльність та напівлегальність деяких волонтерських організацій. Проте саме такі гнучкі форми волонтерства виявилися найпопулярнішими та найпродуктивнішими. Обхід бюрократичних процедур у надзвичайних умовах обставини призвели до економії часу, що позитивно позначилося на якості волонтерських послуг.

Висновки до другого розділу

Сьогодні сучасне українське волонтерство перебуває на стадії свого зародження та інституційного становлення. За останні роки, завдяки соціальній активності молоді, прагненню людей надати підтримку нужденним, добровольчо-волонтерської діяльності, стрімко розвиваючись, досягла нинішнього свого стану. Внаслідок чого волонтерство в сучасній Україні стало достатньо значущим соціальним явищем, яке здатне, за дотримання сприятливих умов, створюваних суспільством та державою, стати серйозним джерелом для соціального та економічного розвитку країни.

В ході написання другого розділу нами було досліджено види, форми та класифікація волонтерської діяльності та волонтерів в цілому, а також було встановлено компоненти поведінки волонтерів в більшій мірі мотиваційну складову, охарактеризовано сучасний стан волонтерства в умовах збройного конфлікту.

Також, було проаналізовано як соціальні та політичні події впливають на формування у молоді активності залучення до волонтерської діяльності, та навели яскравий приклад як патріотичний гідом в українському суспільстві, що призвів до появи безпрецедентної кількості волонтерів й жертводавців.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3.

ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У
СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ3.1. Програма формування соціальної відповідальності у студентів
НУБіП України в процесі організації волонтерської практики

Волонтерська практика студентів 2-го курсу Гуманітарного факультету, які навчаються за спеціальністю «Соціальна робота».

Актуальність практики: В даний час в Україні існує досить розгалужена та багаторівнева система підготовки професійних соціальних працівників. Найбільш ефективною формою є університетська освіта, що передбачає знання науки на фундаментальному (теоретичному), прикладному та практичному рівні.

Волонтерська практика покликана забезпечити початковий ступінь підготовки майбутнього спеціаліста до самостійного та творчого здійснення професійної діяльності.

У процесі проходження практики вирішуються такі **завдання**:

1. Знайомство з різними типами освітніх, соціальних, психолого-педагогічних, дозвільних, корекційно-реабілітаційних установ, з напрямками їхньої роботи.

2. Знайомство з функціональними обов'язками та нормами ділового етикету соціального працівника, формування на їх основі професійної моделі діяльності.

3. Створення умов розвитку та закріплення професійно значимих особистісних якостей, що з організацією соціально цінної діяльності вихованців, формування високоморального та гуманістично орієнтованого погляду професію соціального працівника.

4. Розширити професійну ерудицію та теоретичні знання у процесі практичної діяльності.

5. Розвинути потребу в самоосвіті та систематичному професійному самовдосконаленні.

6. Брати участь у створенні сприятливого психологічного клімату групах та колективах навчальних закладів.

7. Сприяти формуванню творчого мислення, індивідуального стилю діяльності, дослідницького підходу до діяльності.

8. Сприяти розвитку соціальних та особистісних компетенцій студентів.

9. Сприяти розвитку рефлексивних та перцептивних здібностей фахівця.

Волонтерська практика спрямована на формування елементів наступних загальних компетенцій студентів:

- ЗК-4. Вміти працювати самостійно.
- ЗК-5. Бути здатним породжувати нові ідеї (володіти креативністю).
- ЗК-6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК-7. Здатність спілкуватись державною мовою як устак, так і письмово.
- ЗК-8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК-15. Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

Вимоги до **соціально-особистісних компетенцій**:

- СОК-2. Бути здатним до соціальної взаємодії.
- СОК-3. Мати здатність до міжособистісних комунікацій.
- СОК-6. Вміти працювати у команді.

Вимоги до **професійних компетенцій**:

- ФК-1. Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного).
- ФК-3. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.

- ФК-4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.
- ФК-6. Знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.

Внаслідок проходження волонтерської практики, студенти повинні оволодіти такими практичними **вміннями та навичками**:

1. Дотримуватися професійної етики та моральних основ поведінки.
2. Використовувати технології проектування (планування) та організації індивідуальної та групової соціально-цінної діяльності з різними категоріями у межах функціонування волонтерських груп.
3. Використовувати технології проектування (планування) та організації благодійних акцій.
4. Використовувати технології організації різних видів діяльності: ігрової, предметної, продуктивної, культурно-дозвільної та ін.
5. Використовувати технології аналізу ефективності психолого-педагогічної діяльності.

Організація практики. Підставою проведення практики є розпорядження деканату. Загальне керівництво практикою здійснює керівник практики від факультету та завідувач кафедри, контроль – декан факультету.

Практика проводиться з відривом від навчання та розрахована на 120 годин (денна форма здобуття освіти).

Практика проводиться на базі різних типів дитячих дошкільних та середніх загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів, соціальних, психолого-педагогічних, центрів додаткової освіти, розвиваючих та корекційно-реабілітаційних установ.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Студенти-практиканти знайомляться зі специфікою роботи соціальних працівників на місцях проходження практики. Зміст діяльності студентів курсів в ході волонтерської практики може бути наближено до реальної діяльності.

Роботу студент починає з її планування: складає індивідуальний план діяльності, спрямованої на реалізацію спільних цілей та завдань, які відповідають завданням практики та відповідають запиту установи або організації, що визначає терміни виконання роботи. За результатами виконаної роботи оформлює індивідуальний звіт.

Основний зміст волонтерської практики має інтегративний характер. Студент виконує такі напрямки діяльності:

1. Веде щоденник практики, у якому відбиваються час роботи; види виконаної роботи, аналіз своєї діяльності.

2. Знайомиться із планом роботи соціального працівника на базі, щоденниками та ін., методикою їх ведення.

3. Організовує індивідуальне планування роботи на період практики відповідно до плану роботи базової установи.

4. Розробляє та проводить/асистує під час проведення виховного (трудового, спортивного, художнього, профорієнтаційного, тощо) заходів залежно від специфіки основи.

5. Працює над виконанням соціального запиту бази.

6. З роботи складає індивідуальний звіт.

7. На підставі роботи студентів на базі складається груповий звіт про практику.

Права та обов'язки студентів-практикантів.

Студенти-практиканти мають **право:**

- звертатися за методичною допомогою до факультетського, групового керівника;
- бути присутніми на відкритих заходах працівників, педагогічних порадах, психолого-педагогічних консилиумах, планерках, конференціях, семінарах, батьківських зборах, які проводяться в установі, де вони проходять практику;
- відвідувати заняття та виховні заходи всіх студентів-практикантів;

- виступати з результатами, отриманими під час практики, на студентських наукових конференціях;
- у разі необхідності звертатися до керівника практики щодо питанням зміни режиму, термінів практики;

- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації практики в установі та на факультеті.

Студент зобов'язаний:

- виконувати всі види робіт, передбачені програмою практики;
- підкорятися правилами внутрішнього розпорядку установи, розпорядженням адміністрації та керівників практики;
- перебувати в установі практики згідно з графіком своєї роботи, встановленому відповідно до режиму роботи установи та погодження з груповим керівником;

- вести щоденник практики;
- відвідувати консультації та конференції, організовані факультетським керівником, терміни проведення яких були оголошені заздалегідь;

- дотримуватися контрольних термінів виконання завдань за програмою практики, своєчасно відзвітувати за підсумками, брати активну участь у підсумковій конференції;
- відпрацювати програму практики в інші терміни у разі хвороби чи інших об'єктивних причин;

У разі невиконання вимог, які пред'являються студенту-практиканту, він може бути усунений від проходження практики. Студенту, який відсторонений від практики або робота якого на практиці визнана незадовільною, за дозволом ради факультету (ВНЗ) призначається повторна практика без відриву від навчальних занять у ВНЗ. Вона проводиться або в тій самій установі, або при виникненні конфліктної ситуації – в іншій.

Даний вид практики студентів є невід'ємною частиною навчальної програми у студентів НУБіП України та націлений на формування здатності

виявляти толерантність в умовах міжкультурного розмаїття суспільства та в умовах розмаїття індивідуальних особливостей представників соціального оточення.

Незалежно від професійної приналежності, посади, матеріального добробуту, соціального статусу, віросповідання та національності у кожного має

бути сформована соціальна відповідальність. Хвороби, трагічні обставини (соціальні та особисті) часом ставлять людей у важке становище. І тоді цим людям приходять на допомогу інші люди. Така допомога має багато назв:

благодійність, опіка, патронаж найпопулярніше сьогодні – волонтерство.

Волонтером може стати кожен, хоч не кожен стає. Для здійснення такої місії потрібен особливий склад особистості та особлива ж мотивація.

Метою соціальної практики є вивчення практики волонтерства.

Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити основні проблемні зони сучасного суспільства (ті соціальні верстви, ситуації, люди, які потребують волонтерської допомоги);
- зрозуміти, що таке благодійна організація, якими документами регламентується її діяльність, як вона утворюється, які умови членства тощо;
- скласти психологічний портрет волонтера (на основі глибинних неформалізованих інтерв'ю);
- виявити структуру мотивації волонтерів (визначити типові та індивідуальні особливості);
- проаналізувати зміст та особливості волонтерської діяльності.

За своїм форматом практика є груповим дослідним проектом. Склад групи визначається випадковим чином. Кожна група обирає лідера, який надалі здійснює комунікацію з деканатом та організаторами практики з боку благодійної організації.

Майданчики для проходження практики надаються деканатом. Розподіл майданчиків між групами та графік їх відвідин визначаються за погодженням з координатором практики від деканату.

Мета волонтерської практики – виховати всебічно розвинену людину та гідного громадянина своєї країни. Для досягнення цієї мети педагоги розробляють та розвивають нові методи виховання, практикують нові способи та прийоми педагогічного впливу.

Організація волонтерської діяльності містить кілька важливих причин, що впливають на формування соціальної відповідальності.

По-перше, робота волонтерами допоможе молоді помінятися внутрішньо, набути самоповаги, завдяки такій діяльності студент стане більше

впевненим у собі. І далі в житті йому простіше включатиметься в будь-яку

діяльність, він буде вміти позитивно впливати на людей, легко займати лідерські позиції, проявляти в водночас повагу до оточуючих. Це допоможе йому не лише в особистісному, а й у професійному плані

По-друге, у процесі волонтерської діяльності студенти взаємодіятимуть із зовнішнім світом, отримуючи від цього спілкування і необхідну інформацію, і комунікативний досвід, що також важливо для особистісного та професійного становлення. Комунікативні навички дозволять студентам донести свій досвід, свої ідеї та напрацювання до інших, що дасть додаткові можливості для обміну досвідом та просування ідеї волонтерства. Навчаючи інших, навчатимуться самі.

По-третє, постійно взаємодіючи один з одним і бачачи результати, молодь набуває здатності працювати в команді, навчається вирішувати конфлікти, планувати та організовувати свою роботу, брати на себе відповідальність. Крім того, досвід соціального проектування, безперечно, стане в нагоді їм у подальшому житті та професійній діяльності.

І найголовніше, усвідомивши важливість волонтерства, навчившись бачити та розуміти потреби інших людей, відчувати співчуття та допомагати нужденним, волонтер принесе відчутну користь конкретній людині та суспільству загалом. Активна життєва позиція, що сформувалася внаслідок волонтерської діяльності, стане основою майбутнього життя молодої людини у суспільстві [4].

Напрями волонтерської роботи студентів можуть бути різноманітними: соціальний захист; екологія; благоустрій; профілактика алкогольної та наркотичної залежності, пропаганда здорового способу життя; правозахисна діяльність; збереження історичної та культурної спадщини; сприяння діяльності у сфері фізичної культури та спорту; робота у сфері освіти, науки, культури, мистецтва, освіти, духовного розвитку особистості та ін.

Крім цих видів діяльності, студенти є активними учасниками різних громадських ініціатив, у рамках яких розробляються та реалізуються спеціалізовані освітні програми; моделі діяльності молодіжних добровольчих центрів; проводяться семінари з обміну досвідом, презентації досягнень молодіжних програм, круглі столи щодо обговорення взаємодії добровольчого сектору з державними структурами, бізнесом та засобами масової інформації [5].

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Актуальність дослідження. В даний час можна стверджувати, що волонтерство – це одна з основних форм прояву соціальної активності людей по всьому світу. Державна молодіжна політика ставить перед собою завдання систематичного залучення молоді до суспільного життя. Пріоритетним напрямом також є підтримка та розвиток молодіжних ініціатив, які організовують добровільчу працю молоді. Відсоток людей, які займаються волонтерською діяльністю в Україні, не такий високий у порівнянні з іншими розвиненими країнами.

Проте кількість цих громадян стрімко зростає, і вже майже на всі заходи до участі запрошують волонтерів. Важливим є розвиток громадських організацій, які можуть стати одним із факторів активізації волонтерського руху. Вони, для реалізації своїх статутних цілей, здатні залучити велику кількість людей у волонтерську діяльність. Але варто зазначити, що волонтерська активність не повинна розглядатися лише як спосіб залучення безкоштовної робочої сили. Ця діяльність має сприяти реалізації таких соціальних завдань, як виховання індивідом сутісно значущих зразків поведінки, соціальних і цінностей альтруїзму і гуманізму.

Звичайно, українське суспільство стикається з деякими труднощами. Це зумовлено тим, що волонтерський рух ще тільки набирає обертів у країні, так і з тим, що сучасне суспільство багате в чому орієнтоване на цінності споживання, а не альтруїзму.

Дане соціологічне дослідження присвячене проблемам волонтерства, а точніше – особливостям формування соціальної відповідальності під час волонтерської діяльності у молоді.

Об'єкт дослідження – студенти Національного університету біоресурсів та природокористування України.

Предмет дослідження – полягає в аналізі прояву волонтерства до та після проходження волонтерської практики.

Мета дослідження – визначити причини та особисту значимість зайняття добровольчою діяльністю студентської молоді НУБіПМ

Відповідно до цього поставлені такі **завдання**:

1. виявити думки волонтерів про причини залучення людей до добровольчої діяльності;
2. виявити мотиви, що спонукають волонтерів до добровольчої праці;
3. визначити пріоритетні напрямки добровольчої діяльності студентської молоді;
4. здійснити обробку та інтерпретацію досліджених даних;
5. сформулювати висновки та рекомендації відповідно до мети.

Гіпотеза дослідження. Волонтерський рух може розглядатися як фактор формування соціальної відповідальності молоді.

Характеристика методів дослідження.

У процесі емпіричного дослідження був використаний такий інструментарій як **графічний метод**. Графіки використовувались для того, щоб чітко і наочно продемонструвати статистичні показники, а також полегшити їх сприйняття. Даний метод допомагає зрозуміти сутність досліджуваного явища, його принципи та особливості, спостерігати тенденції його розвитку, взаємозв'язок його показників.

Графіки можуть бути використані для зображення динаміки явища; порівняння показників, що відносяться до одного часу, але до різних об'єктів; для визначення складу (структури) сукупності; виявлення залежності одних показників від інших; для визначення ступеня поширення будь-якого явища.

Ряд динаміки – це ряд, у якому послідовно у часі розташовані статистичні показники, зміни в яких характеризують процес розвитку досліджуваного об'єкта. Деякі динаміки містять два компоненти:

- період або момент часу, пов'язаний з доступними даними;
- рівень або статистика.

Вибірка: у ході дослідження нами була сформована вибірка обсягом 30 осіб: 22 представники жіночої статі, та 8 – чоловічої. Вікова категорія: 18-20 років, що зумовлюється особливостями соціальної групи – об'єкта дослідження (студентство).

Вибірка формувалася стихійним способом у межах НУБіПУ.

Визначення необхідної кількості респондентів для проведення опитування.

Для нашого дослідження ми обрали 30 респондентів, студентів 2-го курсу спеціальності «Соціальна робота» НУБіПУ.

Обґрунтування відношення до даної аудиторії. Конкретне соціологічне дослідження, що стосується проблеми формування соціальної відповідальності, проводиться саме серед вище зазначеної аудиторії, оскільки дана проблема є досить актуальною саме у їх віці.

База проведення дослідження: Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Термін проведення дослідження: жовтень 2021р – червень 2022 р. Для дослідження було розроблено анкету за правилами побудови та проведення анкетування.

При побудові анкети можуть бути використані різні види питань, кожен з яких має свою специфіку, переваги та недоліки. За формою питання можуть бути поділені на відкриті та закриті.

Для того, щоб отримати максимально повну та об'єктивну інформацію за допомогою анкетування, питання анкети повинні відповідати певним вимогам. Існують як загальні вимоги, що пред'являються до формулювання питань будь-якого виду, так і приватні, що стосуються конкретного питання.

Важливим правилом побудови анкети має бути розбіжність програмної логіки, відображеної в концепції анкети, та логіки побудови анкети.

Питання повинні бути розташовані в такій послідовності, щоб інтерес опитуваного до анкетування та бажання відповідати зростало в міру відповідей на такі питання. У зв'язку з цим перші питання повинні бути більш простими як

за змістом, так і формою, не припускати дискусій, тривалих роздумів та інтелектуальної напруги. Вони мають бути швидше подієвими, ніж оціночними. Більш складні і глибокі питання повинні бути розташовані в середині або ближче до кінця так само, як і складні форми, наприклад, у вигляді таблиць. Питання, які мають інтимно-особистісний характер, також бажано розташовувати наприкінці анкети.

Не слід починати анкету з з'ясування демографічних відомостей (статі, віку, статусу та ін.). Ці питання повинні бути розташовані в кінці анкети для забезпечення більшої щирості опитуваного у відповідях та створення гарантії анонімності.

Важливо враховувати і психологічну послідовність питань: дотримання логічного порядку питань може призвести до того, що опитуваний відчує, яких відповідей чекає від нього дослідник і даватиме бажані, на його думку, відповіді.

Для того щоб цього не сталося, корисно вводити так звані «буферні», тобто питання, що відволікають, що змінюють тему.

Бажано проводити анкетування в присутності дослідника, але якщо така можливість виключена, слід заздалегідь обумовити порядок і термін здачі анкет, який не повинен перевищувати двох-трьох днів.

Всі дані, засновані на опитуванні характеризуються досить високим рівнем суб'єктивності, неможливістю уточнити неясності, що виникли у відповідях, ймовірністю непорозуміння або неоднозначного розуміння питань, тому результати анкетування завжди носять імовірнісний характер і істотно залежать від вибірки опитуваних.

3.3. Обробка та інтерпретація отриманих результатів

Нами було проведено опитування у формі анкети двічі в жовтні 2021 року та в червні 2022 року. Анкетування проводилось у жовтні місяці наочно, студентам було дано анкети та проведено опитування, у червні місяці проводилось в заочній формі, опитувальник було розміщено на онлайн платформі Google.

Опитування проводилось в жовтні місяці до проходження волонтерської практики та у червні місяці відповідно після практики. Також перед другим опитуванням мною було проведено тренінг на тему «Основи волонтерської діяльності». (Додаток 2)

В опитуванні брало участь 30 респондентів: 22 представники жіночої статі, та 8 – чоловічої. Вікова категорія: 18-20 роки.

За статтю: у загальній кількості опитаних чоловіки становили 8 осіб (або 27%), жінки – 22 осіб (або 73%). (рис. 3.1.).

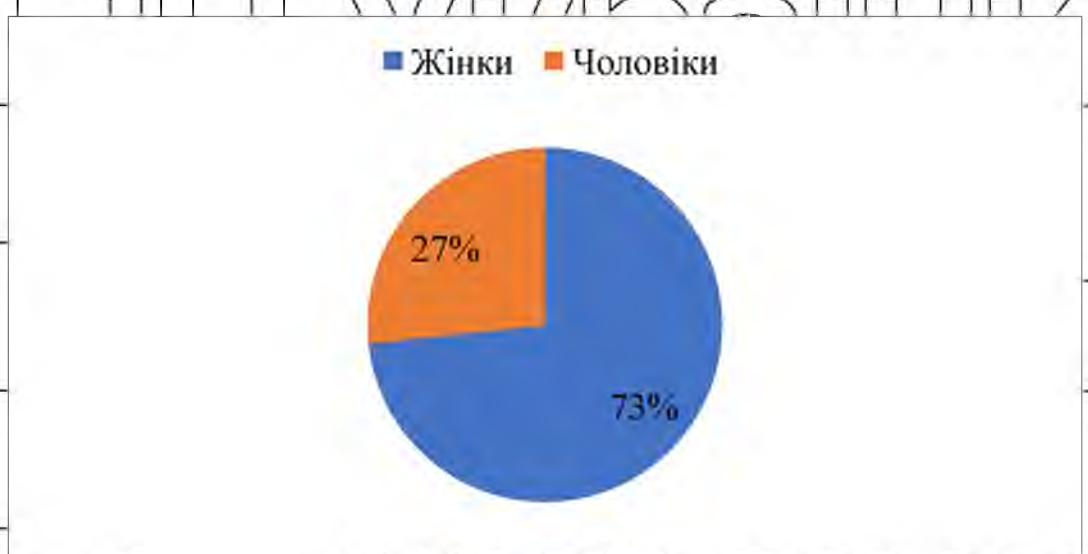

Рис. 3.1.

За віковими групами 40% опитаних були у віці 18 років; 37% – у віці 19 років; 23% – у віці 20 років. (рис. 3.2.).

НУБІП України

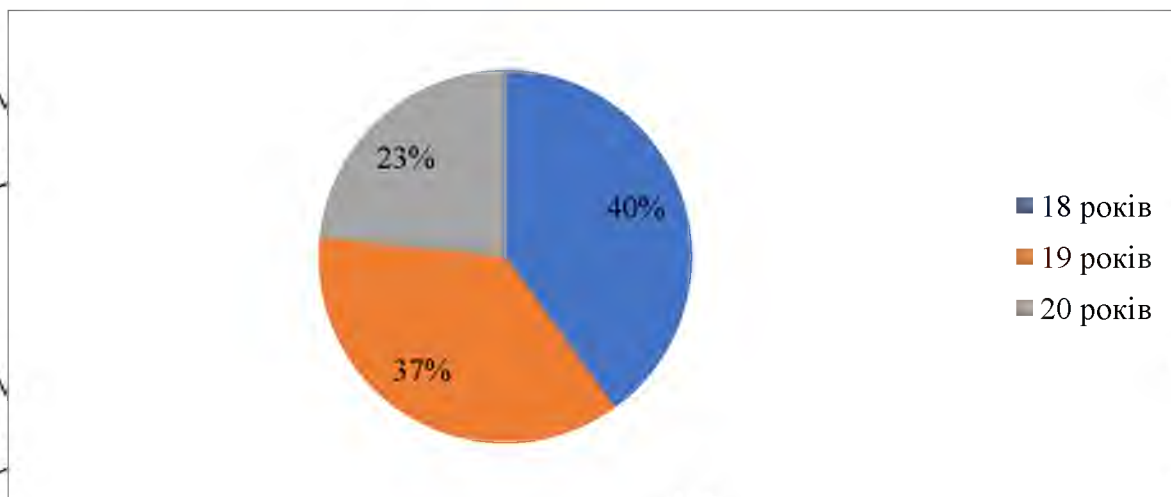

Рис. 3.2.

На перше запитання «Чи відомо Вам, що означає поняття «волонтерська діяльність?» у жовтні 2021 року дали відповіді так: 20% опитаних, а це 6 осіб були уже волонтерами, 20 осіб, а це 67% спостерігали за діяльністю волонтерів та 13%, 4 осіб ніколи не стикались з волонтерством.

Після проходження практики та відвідування тренінгу відповіді значно змінились, уже 77%, 23 опитаних спробували себе у волонтерській діяльності, 23%, а це 7 опитаних спостерігали за діяльністю волонтерів, та на варіант відповіді «Ні» немає жодного %.

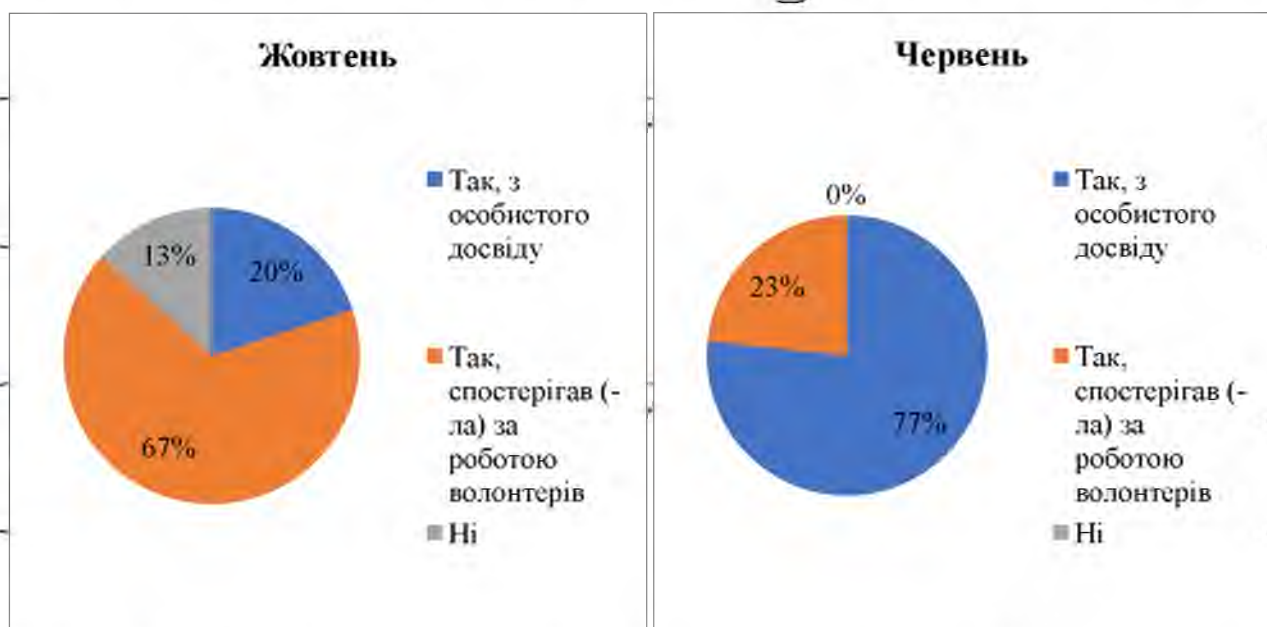

Рис. 3.3.

Визначення респондентами поняття «волонтер». Дослідження показало, що в суспільстві змінюється уявлення про волонтерську діяльність у бік більш посередницької сутності волонтерів, тобто волонтери сприймаються вже в меншому ступені як помічники.

Так, в жовтні місяці 60% опитаних вважали, що волонтер це помічник, а після проходження практики в червні показало, що уже 33% так вважають.

Рис. 3.4.

Наступним запитанням в анкеті було «Як Ви ставитесь до волонтерства?». До проходження практики 33% – 10 опитаних обрало відповідь «Позитивно», 13% – 4 опитаних відповіли «Негативно», «Залежно від ситуації» обрало 27% – 8 респондентів та «Байдуже» 27% – 8 респондентів.

Після волонтерської практики відповідь «Позитивно» обрало уже 54%, лише 3% опитаних відповіли «Негативно», «Залежно від ситуації» обрало 33% та «Байдуже» 10% респондентів. Тобто, ми можемо сказати, що волонтерська практика та проведені тренінг відзначили позитивний вплив на студентів, котрі змінили свою думку щодо відношення до волонтерів та їх значення.

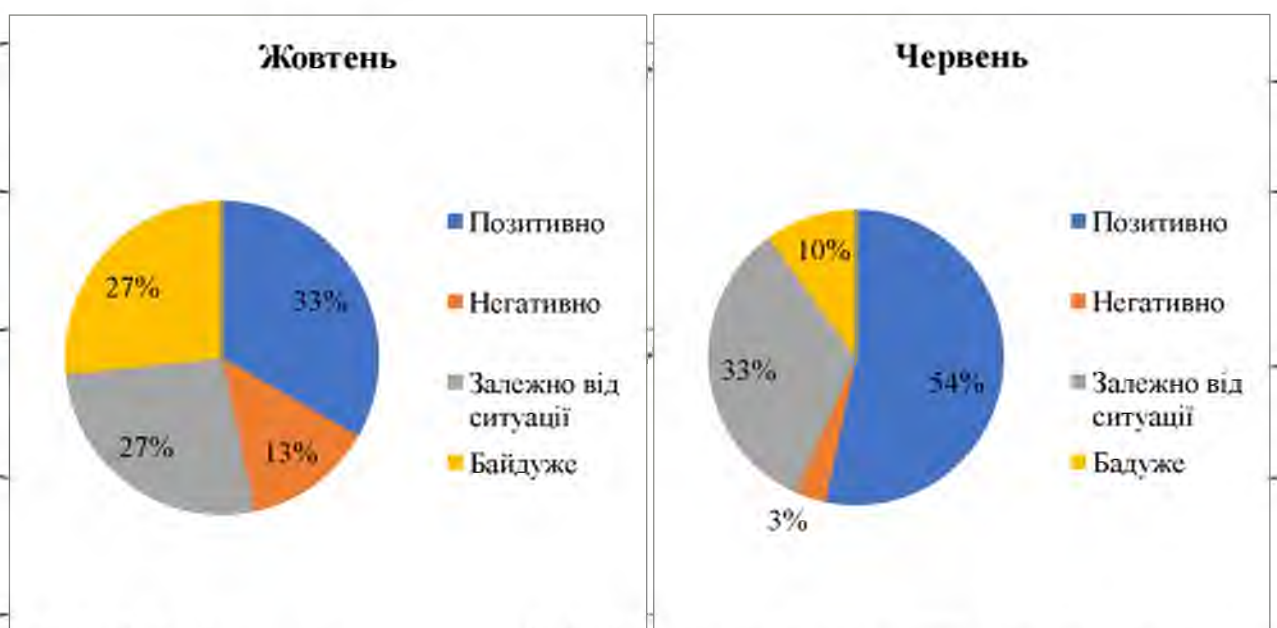

Рис. 3.5.

На запитання «Чи відомі Вам напрямки волонтерської діяльності?» у першому опитуванні були такі відповіді, що 57% респондентів відповіли «Ні», а 43% «Так», що свідчить про необізнаність із діяльністю волонтерів.

Проте, уже в другому опитуванні відповіді змінились, варіант «Так» обрали 87% опитаних та відповідь «Ні» лише 13%. Можна з впевненістю сказати, що завдяки практиці студенти розширили свій кругозір щодо волонтерської діяльності.

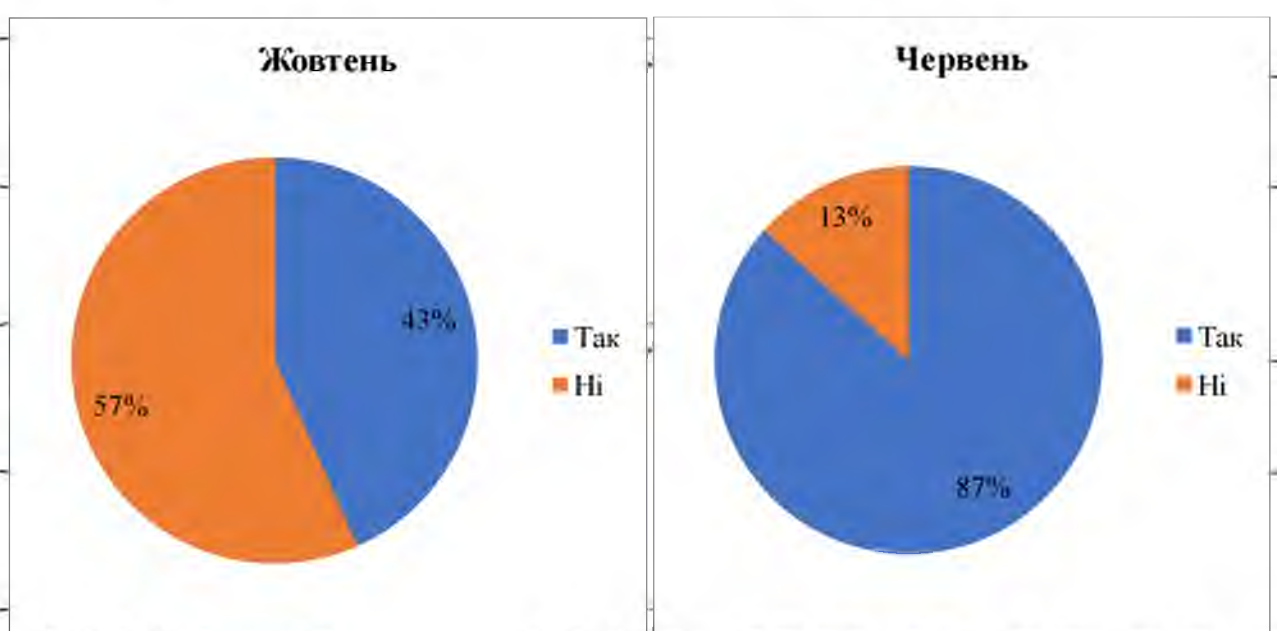

Рис. 3.6.

Запитання «Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності раніше?» показує, що впродовж 7 місяців, студенти проявили більшу зацікавленість до волонтерської діяльності.

Так, у жовтні місяці лише 17% респондентів мали досвід волонтерства, а уже в червні 33% респондентів спробували себе у цій діяльності. Також, до практики лише 10% планували продовжувати займатись волонтерською діяльністю, а уже після проходження практики 57% планують продовжувати цю діяльність.

Тому, ми можемо зробити висновок, що волонтерська практика зробила позитивний вплив, так як лише 10% опитаних не планують займатись волонтерством у порівнянні з жовтнем де відповідь «Ні» була у 73% респондентів.

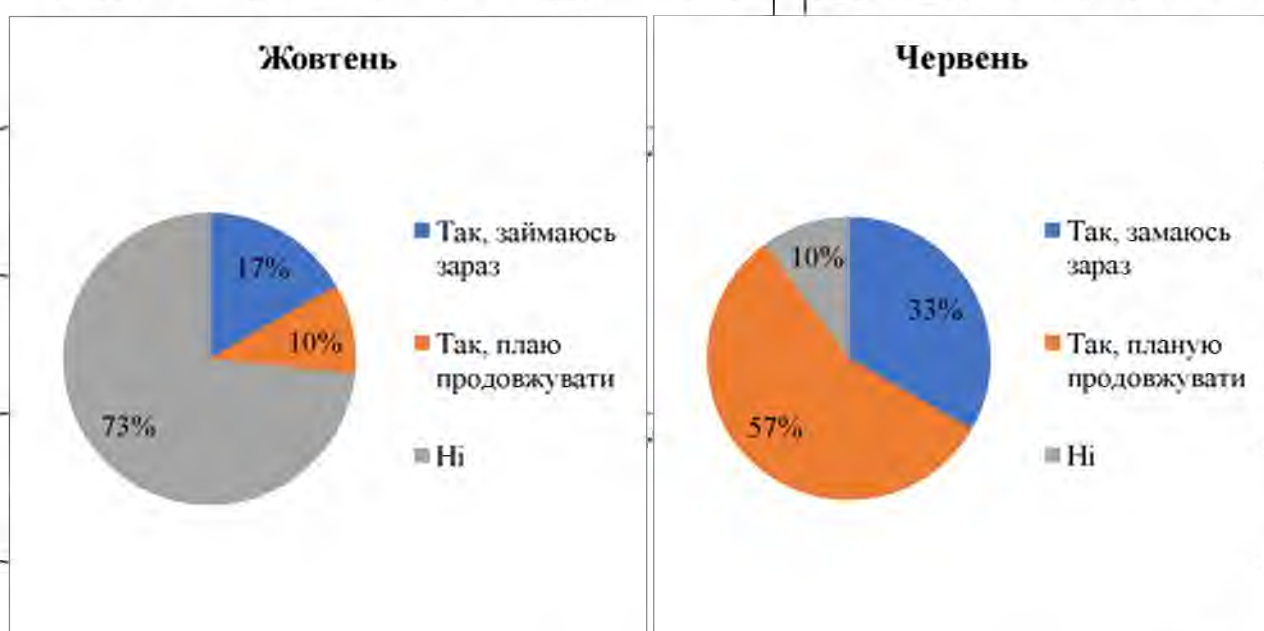

Рис. 3.7.

Щодо причин заняття волонтерською діяльністю серед респондентів.

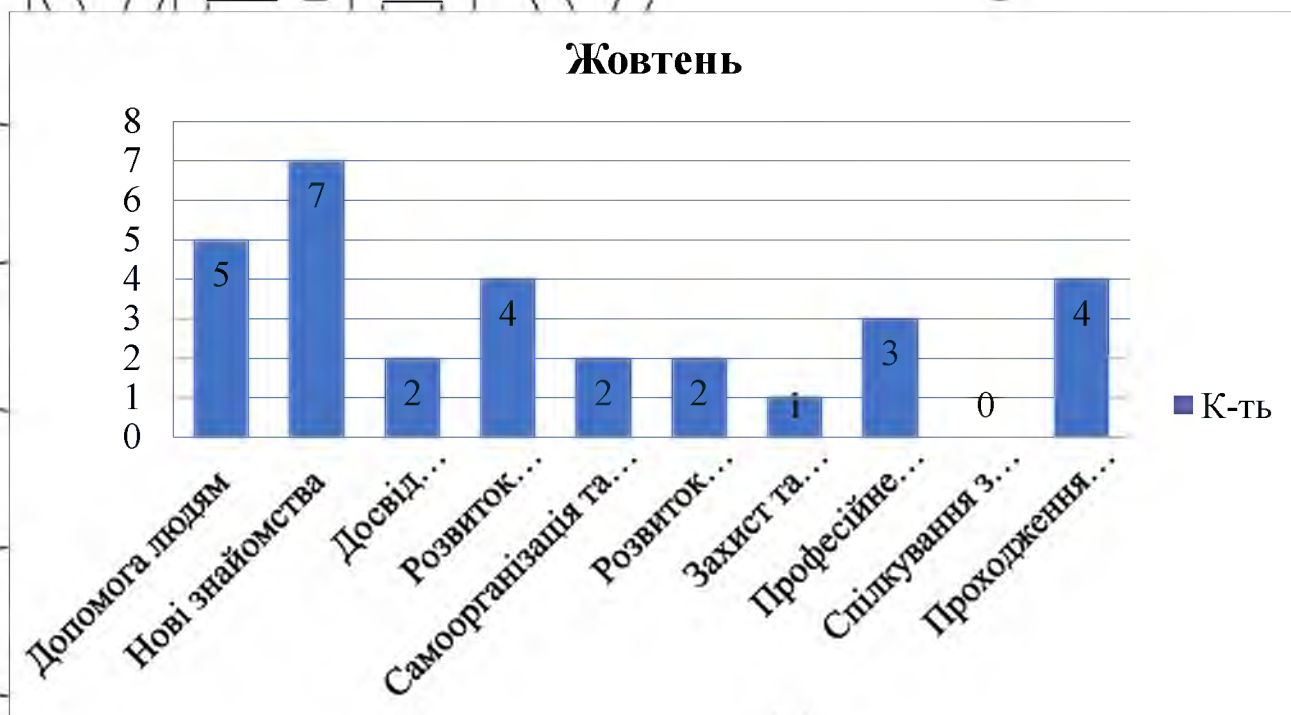

Рис. 3.8.

Як показує малюнок основними факторами залучення в волонтерську діяльність серед опитаних стали допомога людям та пошук нових знайомств, але в той же час можна помітити, що студентська молодь виділяє такий фактор, як волонтерство задля проходження практики.

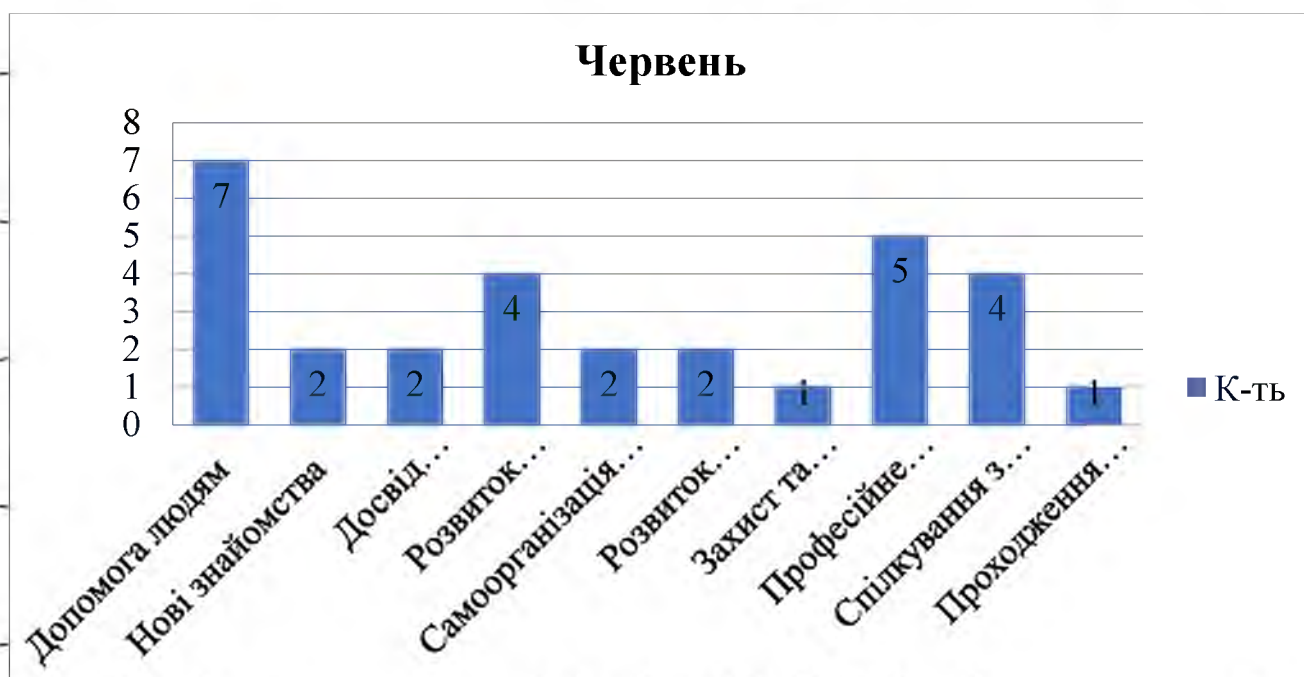

Рис. 3.9.

Уже після проходження практики, головним фактором так і залишається «Допомога людям» проте, додалися нові, такі як «Спілкування з людьми» у попередньому опитуванні даний фактор становив 0% порівняно з 2022 роком, де цифра дорівнює 4 та «Професійне зростання», що пояснює важливість цієї практики як фактора, що формує професійні навички соціального працівника.

На запитання №7 в опікеті «Що на Вашу думку перешкоджає займатись волонтерською діяльністю?» більшість респондентів обрали два варіанти відповідей «Байдужість» та «Відсутність матеріальної винагороди».

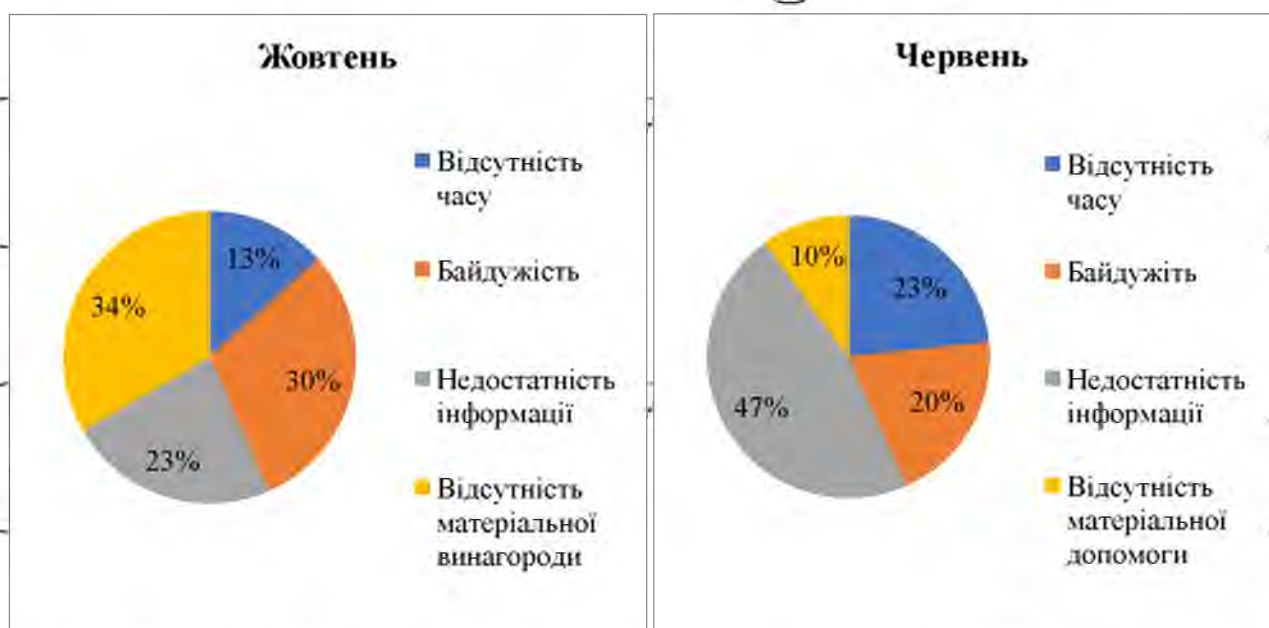

Рис. 3.10.

Проте, уже в червні місяці респонденти змінили свою думку, варіант «Недостатність інформації» обрали найбільше студентів. Так, саме завдяки правильному інформуванню молоді, щодо волонтерської діяльності, у них виникає цікавість до цієї сфери.

Наступне запитання «Які напрями волонтерської роботи на Вашу думку сьогодні є актуальними?» як видно з діаграми, ключову важливість серед респондентів у жовтні мала форма організації допомоги тваринам та людям з обмеженими можливостями. Проте, уже в червні це число змінилось, проте не істотно (з 27% до 23%), так у зв'язку з військовими діями у країні студенти обрали цей напрям допомоги.

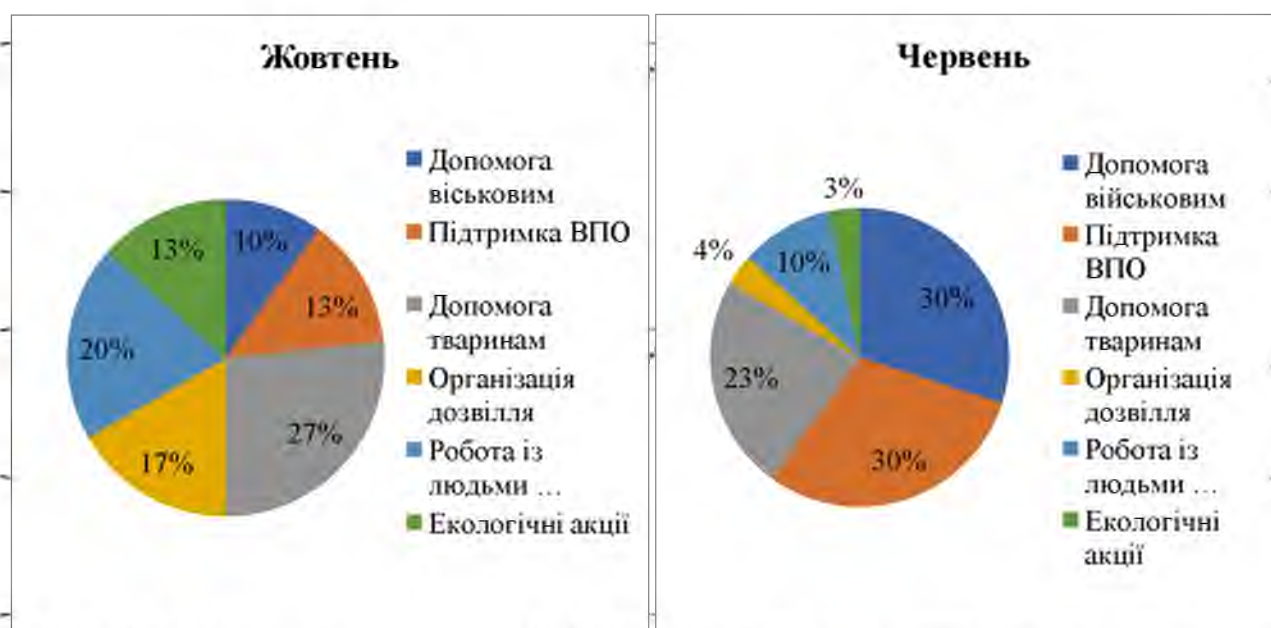

Рис. 3.11.

Так, напрямок підтримки ВПО зріс з 13% до 30%, також допомога військовим – з 10% до 30%. А такі напрямки як «Організація дозвілля» та «Екологічні заходи» зменшились відповідно з 17% до 4% та з 13% до 3%.

На останнє запитання в анкеті «Чи готові Ви долучити до одного із напрямків волонтерства (перерахованих в запитанні 9) зараз?» ми отримали такі відповіді, що у 2021 році готові були долучитись 60%, а у 2022 році уже – 80%.

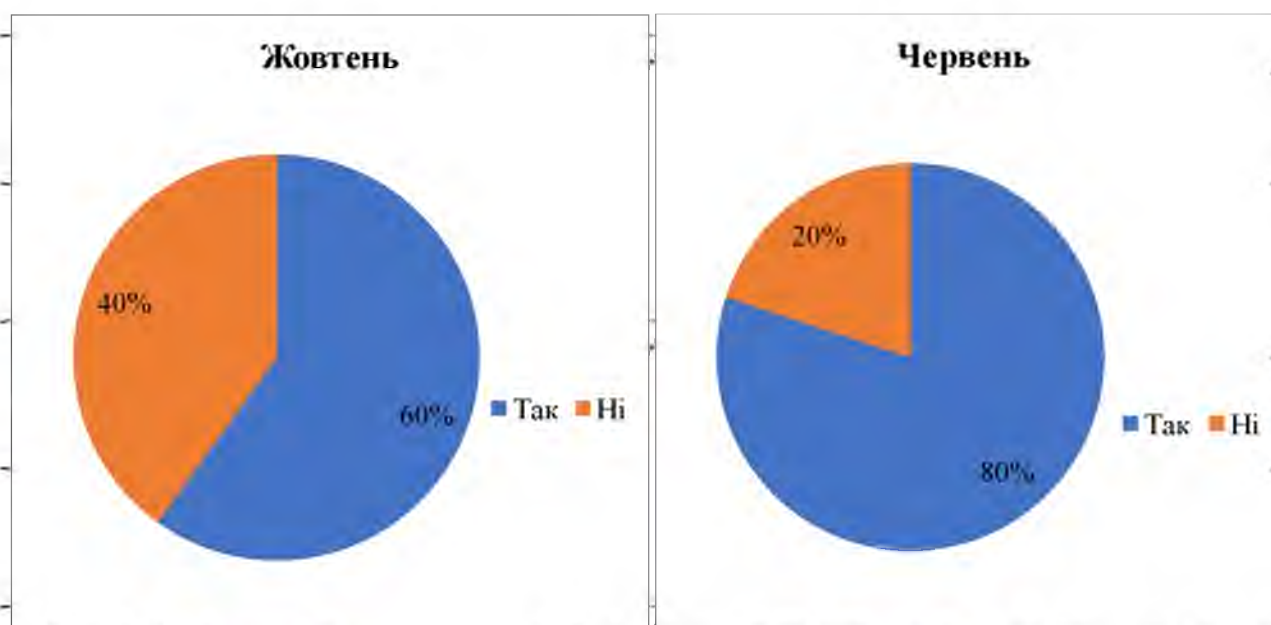

Рис. 3.12.

Отже, за результатами проведеного нами аналізу, ми можемо з впевненістю сказати, що формування соціальної відповідальності студентів після проходження практики і розробленого тренінгу з волонтерства доводить їх ефективність.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до третього розділу

Проведений аналіз отриманих матеріалів дозволяє зробити висновок про те, що студентська молодь, яка бере участь у волонтерській діяльності, це люди з високим рівнем соціальної та громадянської активності. Добровольчу діяльність багато хто починає, ще будучи старшокласниками, а вступаючи до вузу, набувають досвіду, необхідного у професійній діяльності.

Таким чином, можна дійти висновку про необхідність внесення змін як у процес професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, так і в соціальну та виховну роботу в навчальному закладі. Коригуючи освітній процес таким чином, щоб до нього були включені, в тому числі, елементи добровольчої діяльності, викладацький та управлінський склад вузу формує особливе соціальне середовище, сприяють освоєнню студентами інших форм поведінки та зміні ставлення на небайдухе до особливо вразливих верств населення. Крім того, волонтерство розвиває у майбутніх спеціалістах основу для розвитку взаємодопомоги членів колективу.

Сучасна соціальна робота покликана орієнтуватися на суб'єкт – суб'єктний підхід у своїй діяльності, що говорить про те, що людина, яка звертається за допомогою згодом повинна бути в змозі надавати собі допомогу самостійно. Важливо вказати той факт, що добровільна діяльність сприяє вирішенню молодими людьми не тільки проблем безпосередніх об'єктів допомоги, але і своїх соціальних проблем, а отже, поступовий прихід до того, щоб молода людина була в стані самостійно вирішувати свої проблеми.

ВИСНОВКИ

Сучасні дослідження волонтерської діяльності дозволяють зробити висновок про те, що волонтерство відроджується, продовжує розвиватися та залучає до цього процесу все більше молоді. Щоб молоді люди могли правильно організувати свою роботу, необхідно, перш за все, розробити навчальні програми для волонтерів, технології щодо їх правильного відбору для даної діяльності, проводити різні тренінги та майстер-класи.

Необхідно відзначити державну підтримку волонтерського руху, яке визнає його важливість, формує та фінансує різні програми не лише на муніципальному рівні, а й зобов'язання щодо проведення молодіжної політики в цілому. Волонтери з практичної точки зору можуть вказувати на недоліки соціальних програм, що проводяться, оскільки самі беруть у них активну участь та виправляють недоліки. Тому з боку держави має вибудовуватися правильна мотиваційна політика, спрямована на залучення молодих людей до громадських організацій, сприяти зростанню їхньої соціальної активності.

З метою вивчення формування відповідальності у молоді через волонтерську діяльність нами розроблено анкету та опитано 30 респондентів студентів 2 курсу спеціальності «Соціальна робота» НУБіПУ. Опитування проходило у два етапи, перший етап проводився у жовтні, а другий – у червні, після проходження волонтерської практики та проходження розробленого нами тренінгу.

Майже вся опитана нами молодь у більшості заявила про своє позитивне ставлення до волонтерства. 33% респондентів мають особистий досвід волонтерства, 57% з них активно займаються цією діяльністю вже зараз. Основні мотиви для молоді – бажання допомогти нужденним, набути корисних соціальних та практичних навичок та можливість професійного зростання.

Основними завданнями організації добровольчої діяльності студентів є:

- залучення студентів до соціальної практики та її інформування про потенційні можливості розвитку;

• надання можливості студентів проявити себе, реалізувати свій потенціал та отримати заслужене визнання соціуму;

• розвиток творчої активності студентської молоді;

- отримання навичок самореалізації та самоорганізації для вирішення соціальних завдань;

- забезпечення певного тимчасового формату зайнятості молоді.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що волонтерську діяльність як один із інструментів реалізації соціальної активності студентської молоді, слід розглядати як потужний новаторський засіб, що сприяє професійній соціалізації молоді і володіє безмежним виховним потенціалом.

Сьогодні добровольча діяльність дозволяє створити умови для формування у студентів співчуття, милосердя, соціально-моральної відповідальності, тобто тих гуманних якостей, які визнаються найбільш важливими та значущими у товаристві. Разом з тим, волонтерський рух дозволить виробити комунікативні навички та навички міжкультурного спілкування між студентською молоддю різних національностей, виявляти милосердя та підтримку слабким, хворим, навчити інших навичок соціального проектування та відповідальної поведінки.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

1. 100 часів волонтерства. URL: <https://pstu.edu.ua/blog/2018/02/28/100-часов-волонтерства> (дата звернення 10.09.2022)

2. Алексеєнко О. В. Розумний егоїзм як основа мотивації щодо участі у волонтерській діяльності: збірник матеріалів, доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 28 лютого 2018 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2018. 322 с.

3. Аналітична доповідь «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики». URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter+697e4.pdf> (дата звернення 13.09.2022)

4. Борецька Н. П. Сучасний стан і проблеми розвитку соціально-трудових відносин у добровольчестві / Н. П. Борецька, Г. Ф. Крапівна / Соціально-трудові відносини: теорія та практика / Формування ринкової економіки. Зб. наук. праць. Спец. вип.: У 3 т. Соціально-трудові відносини: теорія і практика. К.: КНЕУ, 2010.

5. Воришевський М. Й. Громадянська спрямованість у контексті стратегії і цілей життєдіяльності особистості / Психолого-педагогічні умови виховання громадянської спрямованості в юнацькому віці : наук.-метод посіб. / за заг. ред. М. Й. Воришевського. Київ: Міленіум, 2004. С. 5–16.

6. Брессо Т. И. Социокультурные детерминанты просоциальной мотивации // Теория и практика общественного развития. 2013. № 2. С. 71.

7. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/2863> (дата звернення 14.09.2022)

8. Волонтерство в Україні. Інтернет-блог. URL: <http://volonteringua.blogspot.com/> (дата звернення 20.09.2022)

9. Волонтерський рух в Україні. URL: https://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content_import/2015-09-

01_press_releases/data/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf (дата звернення: 10.09.2022).

10. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с.

11. Горелов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. / Д. М. Горелов, О. А. Корнієвський. К.: НІСД, 2015. 36 с.

12. Заверико Н. В. Основи управління діяльністю волонтерів : метод. реком. / Н. Заверико. Запоріжжя: ЗДУ, 2014. 36 с.

13. Загальнонаціональне дослідження «Волонтерство в Україні». URL: <http://www.vp.org.ua/images/volunteer.pdf> (дата звернення 10.09.2022)

14. Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19 квітня 2011 р. Редакція від 31.08.2018. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3236->

17. (дата звернення 12.09.2022)

15. Кондаков С. В. О взаимосвязи правовой и нравственной ответственности. М.: Изд. МГУ, 1991. С. 57-63.

16. Крапівіна Г. О. Людські ресурси та їх мотивація в добровольчестві. Вісник Львівського інституту економіки і туризму: зб. наук. ст. Львів: ЛІЕТ, 2010.

№ 5. 328 с. С. 117-123.

17. Крапівіна Г. Світовий волонтерський рух: стан і статус / Вісник економічної науки України. Київ, 2017. № 1. С. 73-76.

18. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.

Луганськ, 2012. № 22(8). С. 84-91. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJR/pdf/vlun_2012_22\(8\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/UJR/pdf/vlun_2012_22(8)_13.pdf) (дата звернення 23.09.2022)

19. Мазій І. В. Пріоритетні напрями волонтерської діяльності у провідних країнах світу. Інвестиції: практика та досвід. Чорноморськ, 2018. №10. С.

121-125. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6198> (дата звернення 30.09.2022)

20. Маслоу А. Мотивация и личность. URL: http://pedlib.ru/Books/1/0467/1_0467-72.shtml#book_page_top (дата обращения: 28.09.2022).

21. Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/gubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html> (дата звернення: 02.09.2022).

22. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях; авт.- кол. З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель та ін. Київ: Версо-04, 2012. 288 с.

23. Мінченко Г. М. Волонтерський рух: становлення та розвиток / Г. М. Мінченко, А. Л. Ігнатуша // Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 27 лютого 2017 р.). – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного 95 університету імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ: ФОН Чернов О. Г. 2017. С. 133–137.

24. Мурзіна А. В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення / А. В. Мурзіна, Н. В. Солодюк // Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 2012. Вип. 4. С. 82-87. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012 (дата звернення 10/09.2022)

25. Освітньо-професійна програма молодшого спеціаліста зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Криворізький державний комерційно-економічний технікум. URL: <http://www.kdket.net.ua/ua/publ.htm> (дата звернення 22.09.2022)

26. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики / Інвестиції: практика та досвід. 2015. С. 87-93.

27. Сперанский В. И. Социальная ответственность личности: сущность и особенности формирования. М. : Изд. МГУ, 1987. С. 33–87.

28. Товкало М. Я. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навчально-методичний посібник // під заг. ред. Л.М. Даниленко. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017/52 с.

29. Чепульченко Т. О. Соціальна відповідальність: поняття та сутність / Т.О. Чепульченко // Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. Праць // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010 № 1 (5) 142 с.

30. Шульга М. О. Волонтерство. Матеріали до Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі» за моніторинговими даними Інституту соціології НАН України. URL: <http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php> (дата звернення 14.09.2022)

31. Щєкова Е. В. Добровольческие трудовые отношения: основные определения. Человек и труд, 2003. №4. С. 18

32. Юрченко І. В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні / І.В.Юрченко // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні: наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції, 21 трав. 2004 р., Київ / Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України / За ред. В.Ворони, М.Шульги. К., 2004.

33. Юрченко І. Мотиваційні аспекти волонтерської діяльності. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/1131/Yurchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 10.09.2022)

34. Ящук І. П. Залучення молоді до волонтерської діяльності. Методичний посібник / І. П. Ящук, Н. А. Сівак. Хмельницький: ХНПА, 2016. 36 с. 16. Ukrainian Volunteer Service. URL: <https://volunteer/country/> (дата звернення 27.09.2022)

ДОДАТКИ

Додаток 1. Розробка та логічний аналіз анкети

Анкета

Шановний респонденте!

Дослідницька група гуманітарно-педагогічного факультету НУБіПУ проводить соціологічне опитування з метою з'ясувати впливу волонтерства на формування соціальної відповідальності молоді. Ваші відповіді є абсолютно анонімними. Вони будуть використані лише в узагальненій формі разом з результатами опитування інших респондентів.

Уважно ознайомтеся зі змістом питань анкети та оберіть найбільш прийнятний варіант відповіді.

1. Чи відомо Вам, що означає поняття «волонтерська діяльність»?

Так, з особистого досвіду;

Так, спостерігав (-ла) за роботою волонтерів;

Ні.

2. На Вашу думку волонтер це ...?

Помічник;

Друг;

Посередник.

3. Як Ви ставитесь до волонтерства?

Позитивно;

Негативно;

Залежно від ситуації;

Байдуже.

4. Чи відомі Вам напрямки волонтерської діяльності?

Так;

Ні.

5. Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності раніше?

Так, займаюсь зараз

Так, планую продовжувати;

Ні.

6. Які причини спонукали Вас до волонтерської діяльності?

Допомога людям;

Нові знайомства;

Досвід відповідальної взаємодії;

Розвиток комунікативних здібностей;

Самоорганізація та самодисципліна;

Розвиток лідерських навичок;

Захист та відстоювання прав та інтересів;

Професійне орієнтування;

Спілкування з однодумцями;

Проходження практики;

Власний варіант _____

7. Що на Вашу думку перешкоджає займатись волонтерською діяльністю?

Відсутність часу;

Байдужість;

Недостатність інформації;

Відсутність матеріальної винагороди.

8. Які напрямки волонтерської роботи на Вашу думку сьогодні є актуальними?

Допомога військовим;

Підтримка ВПО;

Допомога тваринам;

Організація дозвілля

Робота із людьми, які потрапили у важкі обставини;

Екологічні акції.

9. Чи готові Ви долучити до одного із напрямків волонтерства (перерахованих в запитанні 9) зараз?

Так (варіант) _____

НУБІП України
10. Ваша стаття:
11. Ваш вік:

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Додаток 2. Програма тренінгу

НУБІП УКРАЇНИ

Тема: систематизація знань у сфері волонтерства.

Мета: підготовка студентів волонтерів як майбутніх професійних соціальних працівників.

НУБІП УКРАЇНИ

Вступ.

1.1. Вправа на розігрів «Якби у Вас був мільйон?!» (5-7 хв.)

Усі учасники утворюють коло. Тренер пояснює завдання: Учасник, який отримав м'яч, говорить про свій настрій та відповідає на запитання «Що б Ви зробили, якби у Вас був мільйон?!». Учасник після відповіді перекидає будь-кому з кола і так, доки всі не висловляться усі. Останнім м'яч отримує тренер, підбиває підсумок висловлювань, налаштовує групу на позитивний лад.

НУБІП УКРАЇНИ

1.2. Групова робота з використанням фліп-чату «Навіщо нам потрібний волонтер?!» (7 хв.). Тренер на фліп-чаті записує висловлювання учасників тренінгу. Для проведення вправи використовується техніка «Мозковий штурм». Потім із висловлених ідей відбирають найбільш вдалі, які можна використовувати практиці.

НУБІП УКРАЇНИ

1.3. Командна гра «ФАЙЛ» (15-20 хв.). Усі учасники поділяються на 5 груп. Кожна група отримує ФАЙЛ із ресурсами. Зміст файлів у всіх різний. Тільки одна група має усе, що потрібно для виконання завдання.

НУБІП УКРАЇНИ

Інструкція: «За 15 хвилин необхідно кожній групі зробити білий квадрат 5*5 см; синій прямокутник 6*8 см; ланцюжок з 4-х ланок різного кольору, діаметр кожної з ланок повинен бути 6 см. Ви працюєте в команді, але пам'ятайте, що у ваших партнерів з інших команд можуть бути додаткові ресурси, які необхідні Вам та Вашій команді. За швидке виконання роботи команді присуджується 1 бал. Через 20 хвилин усі командні роботи збираються, вивішуються, вимірюються та оцінюються».

НУБІП УКРАЇНИ

Ресурси: 4 та більше аркушів кольорового паперу, скотч, ножиці, лінійки, олівці.

НУБІП УКРАЇНИ

1.4. Обговорення гри (3 хв.)

2. Основна частина

2.1. Робота на фліп-чатах у малих групах «Де він? Де шукати волонтерів?»

З подальшою презентацією напрацювань (10-15 хв.). Учасники поділяються на малі групи по 5-7 осіб у кожній. Кожна група отримує ватмани. Протягом 10 хвилин вони повинні написати найбільшу кількість установ, організацій, в яких можна знайти волонтерів. Зробити у вигляді таблиці.

ДЕ?	СТАТУС
Волонтерський штаб	Плетіння маскувальних сіток

3. Завершення

3.1. Гра «Башта» (15-20 хв.).

Мета: формування навичок пошуку ресурсів та їх раціонального використання; розвиток: умінь розподілу обов'язків

Оснащення: старі журнали та газети у великому обсязі, скотч, ножиці.

Учасники утворюють групи по 3-6 осіб у кожній. Студентам необхідно побудувати з вирізок символ волонтерства. Він може бути різним на зовнішній вигляд, але повинен відповідати наступним вимогам: бути стійким, не громіздким та мати певний символізм.